

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language ve
Literature Research

Sayı/Issue 11 (Haziran/June 2023), s. 59-90.
Geliş Tarihi-Received: 16.05.2023
Kabul Tarihi-Accepted: 21.06.2023
Araştırma Makalesi-Research Article
ISSN: 2687-5675
DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1297490

Toplumsal Cinsiyetin Aktarım Aracı Olarak Çocuk Kitapları: Zeyno Kitapları Serisi Örneği

Children's Books as a Tol for Transmitting Gender Roles: Example of the Zeyno Book Series

Muhammed TUNAGÜR*
Bengi Hazar KILIÇ**

Öz

Bu çalışmada Ahmet Büke'nin çocuk kitaplarından Zeyno Serisi'nde toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl yansıdığını ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda araştırma nitel araştırma desenlerinden durum çalışması ile tasarlanmıştır. Elde edilen veriler doküman incelemesi yöntemi ile toplanmıştır. Çalışmanın inceleme nesnesini Ahmet Büke'nin "Eyvah Babam Şiir Yazıyor, Annemle Uzayda, Neşeli Günler, Paspas Tepemde Kapiş Paçamda" adlı eserlerden oluşan Zeyno Kitapları Serisi oluşturmaktadır. Doküman incelemesi ile elde edilen veriler içerik analizi yoluyla çözümlenerek yorumlanmıştır. Elde edilen bulgulara göre kadın ve erkek karaktere verilen sorumluluklar ile karakterlerin meslekleri, kişisel özellikleri ve dilsel ifadeleri onları süregelen cinsiyet algısı dışına çıkarmıştır. Karakterlerin meslekleri göz önüne alındığında kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rollerine rastlanmadığı, sorumlulukların erkek karaktere daha fazla verildiği ve dış dünyaya açık ve güçlü olanın kadın karakter olduğu görülmektedir. Resimlerin cinsiyeti yansıtırma durumu incelendiğinde cinsiyetle ilişkilendirilen meslek gruplarının, cinsiyete atfedilen kıyafet ve aksesuar seçiminin, karakterler ile bağdaştırılan nesne ve renklerin, bedensel gücü kullanma durumunun ve dış mekân ilişkilendirilmesinin geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri ile desteklenmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, çocuk edebiyatı, toplumsal cinsiyet, Ahmet Büke.

Abstract

In this study, it is aimed to reveal how gender roles are reflected in the Zeyno Series, one of Ahmet Büke's children's books. For this purpose, the research was designed with a case study, one of the qualitative research designs. Obtained data were collected by document analysis method. The object of study of the study is the Zeyno Books Series, which consists of Ahmet Büke's works titled "Alas, My Father Writes Poetry, My Mother in Space, Joyful Days, My Mat is on My Top, Kapiş Paçamda". The data obtained through document review were analyzed and interpreted through content analysis. According to the findings, the responsibilities, occupations, personal characteristics and linguistic expressions given to the male and female characters have taken them out of the ongoing perception of gender. Considering the professions of the characters, it is seen that stereotyped gender roles are not

* Doç. Dr., Muş Alparslan Üniversitesi, Muş/Türkiye, e-posta: mutunagur@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-6427-6431.

** Yüksek lisans öğrencisi, e-posta: merabalarolsun@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3207-0906.

encountered, responsibilities are given more to the male character, and the female character is the one who is open and strong to the outside world. When the images reflecting the gender are examined, it is concluded that the occupational groups associated with gender, the choice of clothes and accessories attributed to gender, the objects and colors associated with the characters, the use of bodily power and the association with the outdoors are not supported by traditional gender roles.

Keywords: Child, children's literature, gender, Ahmet Büke.

Giriş

Çocuğun hayal gücüne seslenen, nitelikli, sözcük dağarcığına uygun, dilini geliştirerek gelişimine olumlu etkide bulunan estetik özellikler taşıyan ve değerleri içinde barındıran yazılı ve sözlü edebiyat yapıtları, çocuk edebiyatını oluşturan içerikler olarak ifade edilmektedir. Bu içerikleri oluşturmak için çocuğun içinde bulunduğu dünyayı ve bu dünyanın bileşenlerini anlamak gerekmektedir (Temizyürek, 2003).

Çocuk kitapları dilsel, ahlâki ve sosyal gelişime destek veren türlerdir. Çocuk kitapları aracılığı ile çocukların problem çözme ve düşünme becerileri gelişirken aynı zamanda yaratıcılıkları ve yetenekleri de gelişmektedir. Bunun yanında gördüğü olaylara, doğaya ve canlılara karşı da duyarlı olma konusunda çocuk kitaplarının etkisi vardır. Bu etkilerin oluşması ve oluşan etkilerin gözlemlenmesi için belirli bir yaş yoktur. Asıl önemli olan yanlış ve doğrunun bilinciyle çocukların yetişmesi için kitap okuma eyleminin bir alışkanlığa dönüştürülmesidir (Tanju, 2010). Çocuğun dünyası analiz edilirken Göl (2011)'e göre çocuğa model olmak önemlidir. Zaten çocuk edebiyatı çocuğu eğitme arzusu ile ortaya çıkan bir edebiyattır. Asıl amacı çocuğa okuma alışkanlığı, estetik ve edebî bir haz kazandırmak ve çocuk edebiyatının eğitim konusunda aracı olmasını sağlamaktır.

Çocuğun kitapla kurmuş olduğu her temas, bir öğrenme ortamı oluşturmakta ve aynı zamanda çocuğu içinde yaşadığı toplumun kültürel değerleri ile tanıştırmaktadır (Sever ve Aslan, 2011). Çocuk kitapları inançlar ve cinsiyet ideolojileri de dâhil olmak üzere topluma hâkim olan kültürden ideoloji ve değerleri aktarır. Böylelikle çocuk, okumayı içinde öğrendiği kültürü de öğrenir ve bu kültürün bir parçası olur. Kültürün aktarımında önemli bir rol haline gelir (Batmaz, 2021). Çocuklar için yazılan eserlerde yazar bir taraftan çocukluğu en başından itibaren ele alırken bir taraftan da toplumu ve dünyayı algılayışını eserlerine aktarır. Çocukların topluma açtıkları yeni pencereler olan çocuk kitaplarında değerler ve davranışlardan izler bulmak mümkündür. Böylece çocuk edebiyatı okuru içinde yaşadığı toplumdaki değer ve davranışları dikkate almak zorundadır (Sarıtaş ve Şimsek, 2021). Nitekim çocuk kitapları; insan ve insan gerçeğini, yaşamı, olay ve durumları aktardığı için gerçek bir yaşamın iz düşümüdür.

Açık ya da örtük olarak verdiği iletiler ile çocuğun toplumsallaşma sürecini etkileyen çocuk kitapları aracılığı ile çocuk, sosyal ortamlarda karşılaştığı olay ve sorunlara kitaplar aracılığı ile tepki verir. Çocuk bu tepkiler ile bakış açısı geliştirirken toplumun genel yargılarını kullanır. Böylelikle çocuğun cinsiyet kavramını edindiği yerlerden biri de içinde bulunduğu toplumun bakış açısı ile yazılmış çocuk kitaplarıdır. Bunlar toplumun oluşturduğu genellemelerdir ve toplumsal cinsiyet rollerinin sınırları bu genellemelere göre çizilir (Kuleli, 2021).

Toplumsal cinsiyet doğuştan kazanılan bir özellik değil, zamanla gündelik yaşantı ile şekillenen cinsiyettir. Birey, doğduğu andan itibaren nesnesi durumuna geldiği bu cinsiyetin çevresinde gelişen davranışlar ile kuşatılır. Doğumdan sonra biyolojik cinsiyet doğrultusunda giyilecek eşyaların rengi ve şekli belirlenir, hayat boyunca bireyin ait olacağı cinsiyetin davranışları, tutumları, rolleri öğretilir (Vatandaş, 2007). Dahası

oyuncak, oyun, kılık kıyafet, çizgi film ve kitap seçimi gibi her durumda cinsiyete bağlı sembollerle karşılaşılır (England, Descartes ve Collier-Meek, 2011).

Rol toplumun bireyden istediği davranış vurgusudur. Bu da rolü hem toplumsal hem de bireysel boyut olarak tasnifler. Rolün toplumsal uyarlamalarında ana nokta bireyin kadın ya da erkek oluşudur (Vatandaş, 2007). "Toplumun algısı, aile yapısı, kültür, çevre, sosyal ilişkiler ve eğitim durumu gibi faktörler bireylerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin bakış açısını, tutumunu ve yönlendirmelerini doğrudan etkilemektedir." (Tunagür, 2021). Örneğin toplumsal bir kabul olan erkek çocuklarının mavi, kız çocuklarının pembe giymesi gerektiği; mutfak işlerinin kadın biyolojisine uygun olduğu, yönetim ve fiziksel güç gerektiren işlerin erkeklere daha uygun olduğu söylemi bilimsel dayanağı olmayan toplumsal cinsiyet rolleridir. Bu roller kadını zayıf, güçsüz ve duygusal; erkeği ise güçlü ve yönetime uygun olarak göstermektedir (Anderson ve Hamilton, 2005; Kapkır, 2019; Kuleli, 2021). Freedman'a (1989) göre bu roller iki şekilde gelişir. Birisi öğrenmeyi odağına alırken diğeri bilişsel süreçleri vurgulamaktadır. Cinsiyet rolleri dışında geriye kalan her şey nasıl öğreniliyorsa cinsiyet rolleri de öyle öğrenilir. Bu öğrenmede iki temel ilke vardır: Birincisi çocukların pekiştirilmesi ilkesidir. Çocuklar cinsiyete uygun davranışlar sergilediklerinde anne baba tarafından pekiştirilir, uymayan davranışlar için ise cezalandırılır. Örneğin; erkek çocuk bir kamyon ile oynadığında pekiştirilir fakat bir bebek ile oynamayı seçtiğinde ise olumsuz şeyler söylenerek cezalandırılabilir. Davranışlarının sonunda çocuk cinsiyetine uygun oyuncak seçmeyi öğrenir. Aynı döngü diğer cinsiyet rollerinin kazanılmasında da geçerlidir. Erkek çocuklar, atılgan ve saldırgan olmaya yöneltilirken kız çocukları daha pasif ve sessiz olmaya yönlendirilir. Rollerin öğrenilmesinde diğer süreç ise taklittir. Çocuklarda başkalarını taklit etme eğilimi oldukça fazladır. Ancak çoğu zaman geliştirdikleri bu taklit tesadüfi değildir. Çocuklar güçlüyü zayıfa göre daha önemliyi daha önemsiz olana göre daha fazla taklit eder. Toplumsal kurama göre, çocuklar özdeş cinsiyetteki anne babalarını farklı cinsiyetteki anne babalarından daha çok taklit etme eğilimindedir. Bu da cinsiyet ayırımına dayalı davranışların oluşmasına neden olmaktadır (Freedman, 1989).

Ataerki yapı zaman ve toplum fark etmeksizin yazınsal eserlerde yerini almaya devam etmektedir. Böylelikle eserler okuması ve kültürler arasında etkileşimi ile her okunuşunda toplumsal cinsiyet rolleri yeniden şekillenmektedir (Kuleli, 2021). Toplumsal cinsiyet oluşumunu etkileyen faktörler aile, eğitim ve kitle iletişim araçları başlıkları altında değerlendirilebilir. Bu süreçte "Aile, bir yandan hem üretim ve tüketim hem de türün devamı işlevini sürdürürken, diğer yandan da toplumsal değerleri ve buna bağlı olarak cinsel rolleri yeniden üretmektedir" (Vatandaş, 2007). Ailede başlayan toplumsal cinsiyet rolleri ders kitapları, öğretmen davranışları ve kitle iletişim araçları ile şekillendirilmeye devam etmektedir (Yorgancı, 2008). Bu açıdan bakıldığında çocuk edebiyatı okumayı yaşam biçimi haline getirmiş bireylerin yaşadıkları topluma uyum sağlamalarında önemli bir faktördür (Kapkır, 2019).

Kitapların cinsiyetçi söylemden uzak metin ve görsellerden oluşması gerekmektedir. Çocukların cinsiyet eşitliğine ilişkin uygun olmayan bir algıyla karşılaşmaları çocukların iletişimlerini, özgüvenlerini, özsaygılarını ve düşünce yargılarını olumsuz bir şekilde etkileyecektir (Tunagür, 2021; Tsao, 2008). Çocuk kitaplarında kadınların pasif, korkak, muhtaç, itaat eden, güçsüz, zayıf; erkeklerin ise güçlü, baskın, yöneten, etkin, özgür, kızgın, öfkeli gibi özelliklerle anlatılması toplumsal cinsiyete ilişkin yargıların şekillenmesinde rol oynamaktadır (Crisp ve Hiller, 2011). Bu sebeple çocuklar okudukları kitaplardan hareketle toplumsal cinsiyet rollerini doğru ya da yanlış öğrenebilmektedir (Berry ve Wilkins, 2017). Kitaplar aracılığıyla cinsiyete ilişkin yargılar çocukların tercihlerini, benlik kavramlarını, sosyal rollerini doğrudan

etkilemektedir (Martin ve Little 1990). Araştırmalarda resimli çocuk kitaplarının içeriğinde ve görsellerinde cinsiyet eşitsizliğinin ağırlıkta olduğu görülmektedir (Hamilton vd., 2006; McCabe vd., 2011). Alan yazında toplumsal cinsiyet rollerinin araştırıldığı çalışmalarda bulunmaktadır (Balcı ve Sel, 2017; Batmaz, 2021; Çeçen, 2015; Çer, 2015, Çer, 2017, Çetin ve Mangır, 2020; Doğan Güldenoğlu, 2018; Erden, 2019; Kahraman ve Özdemir, 2019; Kılıçoğlu, 2016; Kırbasoğlu Kılıç ve Eyüp, 2011; Kükrer, 2015; Sever ve Aslan, 2012; Temellioğlu, 2022; Tunagür, 2021; Turhan, Turhan ve Baş, 2020; Ünelöz, 2017; Yaylı ve Kitiş Çınar, 2014). Bu çalışmada da Ahmet Büke'nin çocuklar için kaleme aldığı Zeyno Kitapları Serisi'nde toplumsal cinsiyet rollerine nasıl yer verildiğinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Çalışmanın bu amacı doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır;

1. Karakterlerin cinsiyete göre meslek dağılımları nasıldır?
2. Karakterlerin cinsiyete göre kişilik özellikleri nasıldır?
3. Karakterlerin cinsiyete göre sorumluluk dağılımı nasıldır?
4. Karakterlerin cinsiyete göre dilsel ifadeleri nasıl şekillenmiştir?
5. Karakterlerin cinsiyete göre kıyafet ve aksesuar seçiminin resimlerdeki dağılımı nasıldır?
6. Karakterlerin cinsiyete göre bağdaştırılan nesnelere ve renk seçiminin resimlerdeki dağılımı nasıldır?
7. Karakterlerin cinsiyete göre meslek seçiminin resimlerdeki dağılımı nasıldır?
8. Karakterlerin cinsiyete göre mekân seçiminin resimlerdeki dağılımı nasıldır?
9. Karakterlerin cinsiyete göre sorumluluk ve eylemlerinin resimlerdeki dağılımı nasıldır?

Yöntem

Bu çalışma nitel araştırma desenlerinden durum çalışması ile yürütülmüştür. Durum çalışması, daha önce incelenmeyen durumları tespit ederek dokümanlardan detaylı bilgi toplama ve toplanan bilgileri sentezleme süreci olarak ifade edilebilir (Creswell, 2016).

İnceleme Nesnesi

Ahmet Büke'nin Günışığı Kitaplığı yayınları tarafından yayımlanan "Neşeli Günler, Eyvah Babam Şiir Yazıyor, Paspas Tepemde Kapaş Paçamda ve Annemle Uzayda kitaplarından oluşan "Zeyno Kitapları Serisi" çalışmanın inceleme nesnesini oluşturmaktadır. Araştırmanın amacı toplumsal cinsiyet rollerinin çocuk kitaplarındaki aktarımını incelemek olduğu için ilk ölçüt cinsiyet rollerinin ele alındığı resimli çocuk kitapları olarak belirlenmiştir. İkinci ölçüt belirlenirken toplumsal cinsiyet ediniminin ilk basamağı olan ilk çocukluk dönemi yaş aralığına uygun olan kitaplar seçilmiş, üçüncü ölçütte ise kitapların seri olmasına dikkat edilmiştir. Bu ölçütlere göre Günışığı Kitaplığı'nda Zeyno'nun Kitapları Serisi'ne ulaşılmış ve araştırmaya dâhil edilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu araştırmada veriler, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yoluyla toplanmıştır. Doküman inceleme yöntemi çeşitli dokümanların elde edilerek gözden geçirilmesi ve analiz edilmesine dayanan bir yöntemdir. Doküman incelenmesi yönteminde basılı ve elektronik olarak yayımlanan içeriklere bir yorum getirebilmek ve

farklı anlam çıkarabilmek için verilerin incelenerek yorumlanması yer almaktadır. Diğer bir ifade ile verilerin elde edilmesi, bir filtreden geçirilmesi, analiz ve sentez edilme aşamaları yer almaktadır (Bowen, 2009). Ahmet Büke'nin kitapları araştırmacılar tarafından temin edilerek çocuklar için yazmış olduğu hikâye kitaplarından oluşan Zeyno Kitapları Serisine araştırmanın inceleme nesnesi olarak karar verilmiştir. Ahmet Büke'nin araştırmaya dâhil edilen kitaplarının incelenmesinde içerik analizi tekniğine başvurulmuştur. İçerik analizi, belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik, yinelenebilir bir teknik olarak tanımlanır (Büyüköztürk vd., 2016). Ayrıca araştırmacılar arası görüş birliğine varabilmek amacıyla Miles ve Huberman (2015) tarafından önerilen güvenilirlik formülü kullanılmıştır (Güvenirlik = Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı)). Bu formüle göre kodlayıcılar arasında en az %80 benzerlik olması gerekmektedir. Analiz sonucunda ise güvenilirlik değeri %88 olduğu tespit edilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde, araştırmanın sorularına ilişkin bulgu ve yorumlara yer verilmiştir.

1. Eyvah Babam Şiir Yazıyor! adlı eserde yer alan bulgular

Tablo 1. Karakterlerin cinsiyete göre meslek dağılımları

Kadın	Erkek
Astronot	Belediye Şikâyet Masasında İşçi Evde Ünlü Bir Şair Tünemiş Karga Kovucu

Tablo 1'e göre kitapta kadın karaktere astronot görevi yüklenirken erkek karaktere ise şikâyet masasında çalışma görevi verilmiştir. Aynı zamanda erkek karakter, evin içinde de bir üne (evde ünlü bir şair) sahiptir. Erkek karakterin dâhil olduğu meslek grupları daha çok iç mekânda sürdürülebilecek sözel bir gücü gerektirirken, kadın karakterin dâhil olduğu meslek grubu dış mekânda, bedensel gücün ve matematiksel ve sosyal zekânın da gerektiği bir meslektir. Dâhil olunan meslek gruplarının toplumsal cinsiyet algısı dışında olduğu görülmektedir. Çünkü kadın daha aktif ve dışa dönükken erkek daha edilgen ve içe dönük aktarılmıştır. Bu duruma ilişkin eserde yer alan örnek cümlelere aşağıda yer verilmiştir.

“Sonra babamla birlikte evimizin yakınındaki koruda koşmaya başladılar. Bununla da yetinmedi, saatlerce bisiklet sürdü ve kaslarını güçlendirici alıştırmalar yaptı. Belki bilmiyor olabilirsiniz, bir astronot çok güçlü ve dayanıklı olmak zorundadır.” (s. 12)

“Bana yeni işini anlattı. Dünyanın çeşitli ülkelerinden seçilen astronotlarla birlikte, bir uzay istasyonuna gidecekti. Orada çeşitli deneyler yapacaklardı. Ayrıca, istasyondaki büyük teleskopla uzayı izleyecekler ve yeni yıldızları, gezegenleri keşfedeceklerdi.” (s. 19)

“Uzay üssüne sorunsuz ulaştık. Burada o kadar çok iş var ki, hemen çalışmaya başladık. Benim ilk işim, istasyondaki yapay bahçenin ısıtma ve aydınlatma işlerini düzenlemek. Her şey yolunda giderse birkaç ay sonra kendi domates ve biberlerimizi yetiştireceğiz.” (s. 23)

“Babam Ahmet, dünya çapında değil ama bizim evde çok ünlü bir şair!” (s. 9)

“Babamın, anneminki gibi fiyakalı bir işi yok, ne yazık ki. Belediyenin şikâyet masasında çalışıyor. Bütün gün, gelen telefonlara yanıt verip, kimin ne sıkıntısı var, şehirle ilgili hangi şeye kızmışlar, nerede ne sorun çıkmış, onları not alıyor.” (s. 25)

Tablo 2. Karakterlerin cinsiyete göre kişilik özellikleri

Kadın	Erkek
Kitapsever, sayılarla arası iyi, güçlü, kaslı, dayanıklı, başarılı, çalışkan	Komik, eğlenceli, becerikli, yardımsever, destekleyici, duygusal, yaratıcı

Tablo 2'ye göre fiziksel olarak güçlü, bilişsel olarak zeki ve başarılı bir kadın karakter oluşturulurken, erkek karakter daha duygusal, edilgen ve destekleyici konumda oluşturulmuştur.

Verilen kişisel özelliklere bakıldığında karakterlerin toplumsal cinsiyetin kadına ve erkeğe yüklediği rollerin tam tersi kişilik özellikleri oluşturdukları görülür.

“Annem, elleri kolları kitaplarla doluyken, gülümseyerek bakmış.” (s. 5)

“Sanırım, arkadaşlarıyla hafif bir şeyler yemiştir. Sonra da giyinip istasyonun dışına çıkmıştır. Belki arızalanmış bir vinç kolunu ya da güneş panelini tamir ediyordur.” (s. 8)

“Geceler boyunca matematik çalıştı. Dediğine göre, uzayda insanın en yakın dostu sayılarınmış.” (s. 11)

“Sonra babamla birlikte evimizin yakınındaki koruda koşmaya başladılar. Bununla da yetinmedi, saatlerce bisiklet sürdü ve kaslarını güçlendirici alıştırmalar yaptı.” (s. 12)

“Sonunda bütün sınavları başarı ile geçti. Uzay istasyonuna gidecek olan A Takımı'na seçildi.” (s. 12)

“Uzay üssüne sorunsuz ulaştık. Burada o kadar çok iş var ki, hemen çalışmaya başladık. Benim ilk işim, istasyondaki yapay bahçenin ısıtma ve aydınlatma işlerini düzenlemek. Her şey yolunda giderse birkaç ay sonra kendi domates ve biberlerimizi yetiştireceğiz.” (s. 23)

“Annemle birbirimize baktık. Babamın şiiiri her zamanki gibi oldukça saçmaydı, ama komikti; çok komikti.” (s. 16)

“Galiba tek ağlayan ben değildim, çünkü bir damla yaş, saçlarımın arasından enseme düştü.” (s. 22)

Tablo 3. Karakterlerin cinsiyete göre sorumluluk dağılımı

Kadın	Erkek
Çocuk emzirmek, arızalanmış vinç kolunu tamir etmek, güneş paneli tamir etmek, uzay programına katılmak, Kitap okumak, matematik çalışmak, koşu yapmak, bisiklet sürmek,	Bulaşık yıkamak, soğan doğramak, arpa çorbası ve hoşaf yapmak, koşu yapmak, pasta hazırlamak, sarma sarmak, enginar pişirmek, şiir okumak, şiir yazmak, bulaşıkları yerleştirmek, pul biberli ve kekikli yumurta yapmak, çocuğunu okula bırakmak

Tablo 3'e bakıldığında kadın karaktere kitap okumak, arızalanmış vinç kolunu tamir etmek, güneş paneli tamir etmek, uzay programına katılmak, matematik çalışmak, koşu yapmak, bisiklet sürmek gibi sorumluluklar verilmiştir. Toplumsal cinsiyet rollerinde kadınların güç gerektirecek şeyleri yapmada daha pasif olmaları ile kadın karaktere yüklenen aktif görevler cinsiyet algısına tamamen ters düşmektedir. Tabloya göre erkek karaktere ise bulaşık yıkamak, soğan doğramak, arpa çorbası ve hoşaf

yapmak, koşu yapmak, pasta hazırlamak, sarma sarmak, enginar pişirmek, şiir okumak, şiir yazmak, bulaşıkları yerleştirmek, pul biberli ve kekikli yumurta yapmak, çocuğunu okula bırakmak gibi görevler verilmiştir. Toplumsal cinsiyet rollerinde dış mekâna açılmayan evin içindeki görevler kadına atfedilirken “Eyvah Babam Şiir Yazıyor!” kitabında evin içindeki sorumluluklar erkek karaktere verilmiştir.

“Bir de mutfakta çekildikleri fotoğraf var. Babam hepsinde önlüklü... ya bulaşık yıkıyor ya da elinde bıçak, gözü yaşlı, soğan doğruyor. Annem, elleri kolları kitaplarla doluyken, gülümseyerek bakmış.” (s. 5)

“Annem beni iki yaşına kadar emzirmiş. Babam sürekli arpa çorbası ve hoşaf yaparmış o günlerde, annemin sütü kesilmesin diye.” (s. 5)

“Sanırım, arkadaşlarıyla hafif bir şeyler yemiştir. Sonra da giyinip istasyonun dışına çıkmıştır. Belki arızalanmış bir vinç kolunu ya da güneş panelini tamir ediyordur.” (s. 8)

“Geceler boyunca matematik çalıştı. Dediğine göre, uzayda insanın en yakın dostu sayılanmış.” (s. 11)

“Sonra babamla birlikte evimizin yakınındaki koruda koşmaya başladılar. Bununla da yetinmedi, saatlerce bisiklet sürdü ve kaslarını güçlendirici alıştırmalar yaptı.” (s. 12)

“O akşam babam, büyük bir pasta hazırladı. Çilekli, vişneli, kurabiyeli ve küçük çikolata parçalı. Kocaman bir tencere dolusu zeytinyağlı sarma sardı ayrıca. Yanına da baklalı enginar pişirdi.” (s. 13)

“Babam, “Tamam” dedi. “Bulaşıkları birlikte yerleştirelim hadi. Yoksa şiir okurum bak!” (s. 17)

“Babam kahvaltıda hoşhoşhös hazırladı; yani pul biberli ve kekikli yumurta. Sonra beni okula bıraktı, O da işine gitti.” (s. 24)

Tablo 4. Karakterlerin cinsiyete göre kullandıkları dilsel ifadeler

Kadın	Erkek
-	<p>Hoo- oy: Kutlama Zamanı</p> <p>Zombomomi: Sıkı sıkı sarılıp gökyüzüne bakmak</p> <p>Hoşhoşhös: Pul biberli ve kekikli yumurta</p>

Tablo 4’e bakıldığında kitabın tamamında cinsiyetçi bir dil kullanılmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Fakat erkek karakterin “evde ünlü bir şair” olması nedeniyle kitap boyunca yeni dilsel ifadeler türettiği görülmektedir. Aynı zamanda şiirlerine de kitap boyunca yer verilmektedir. Sorunlara ve şikâyetlere şiir ile cevap veren erkek karakterin duygusal yönü ve sözel becerisi ön plana çıkarılmıştır. Toplumsal cinsiyet rollerinde erkeklerin daha az duygusal ve daha güçlü gösterilmesi nedeniyle bu yeni sözcükler türeten ve şiirler yazan baba karakteri biçilen rollere ters düşmektedir.

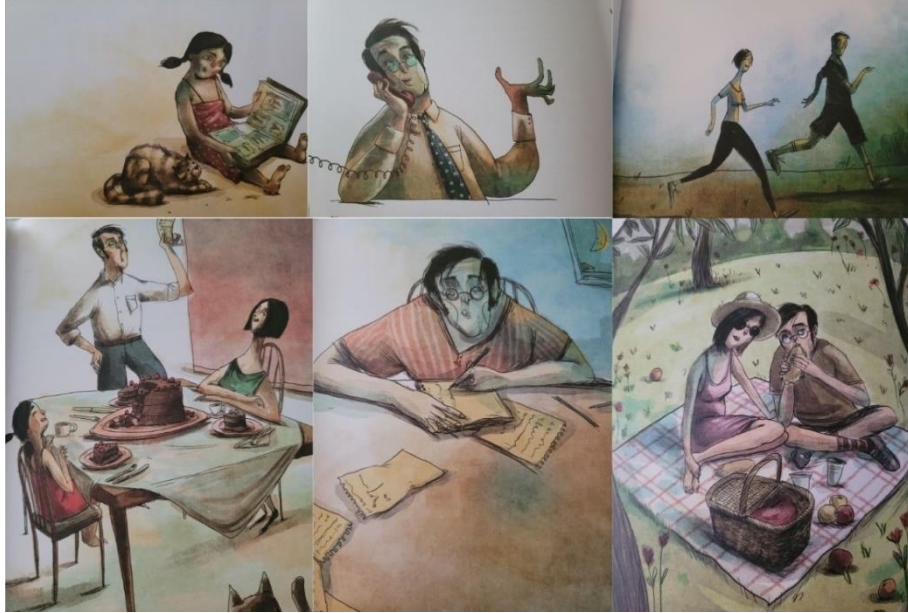
“Hoy değil, Hoo-oy! Yani kutlama zamanı, dedi babam.” (s. 13)

“Babam, “Hadi zombomomi yapalım” dedi. Yine yeni bir kelime bulmuştu. Uzun uzun zombomomi yaptık babamla. Yani sıkı sıkı sarılıp gökyüzüne baktık.” (s. 22)

“Babam kahvaltıda hoşhoşhös hazırladı; yani pul biberli ve kekikli yumurta. Sonra beni okula bıraktı, O da işine gitti.” (s. 24)

“Köpekler bir bilinmez değildir
 Uzun ve kısa kuyrukları olur
 Dar patileri ve geniş fikirleri vardır
 Köpekleri anlamalıyız
 Yerde gördüğünüz o kötü kokulu gölcüğe eğilin
 Bakın yansımanıza
 O hep aradığınız huzuru göreceksiniz
 Bakın ama dokunmayın” (s. 28)

“Bırak gak desin kargalar
 Bırak salınsın saçların
 Saçların rüzgâra sarılsın
 Gaklamalara takarsan kafayı
 Ömür boyu huysuz kalırsın.” (s. 31)

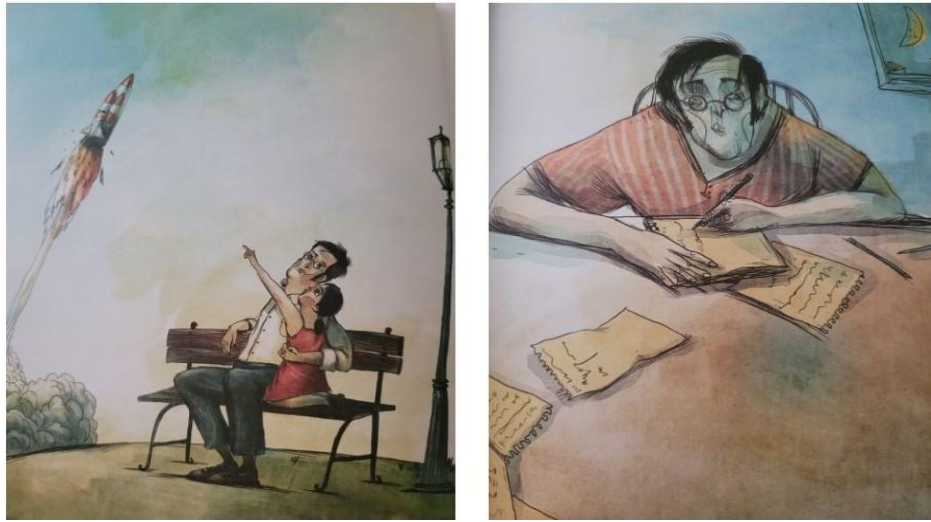
Resim 1. Cinsiyete göre kıyafet ve aksesuar seçiminin resimlerdeki dağılımı

İncelenen resme göre Eyvah Babam Şiir Yazıyor! Kitabına bakıldığında kız çocuk olan Zeyno karakterinin kitap boyunca elbise ile kadın karakter olan annesinin ise hem elbise hem de pantolon ile resmedildiği görülmüştür. Erkek karakter olan baba ise pantolon, gömlek, şort, tişört ve pijama ile resmedilmiştir. Kadın karakterlerden Zeyno ve annesine bakıldığında cinsiyete atfedilen aksesuar seçimine yer verilmediği görülmektedir. Toplumsal cinsiyet kalıplarının oluşturduğu ve kadın ile özdeşleşen uzun saçın ise anne karakterde kullanılmadığı görülmüştür. Bu kitaptan örnekler aşağıda sunulmuştur. Karakterler ile bağdaştırılan nesnelere bakıldığında Zeyno karakteri kedi ve kitap ile bağdaştırılırken baba karakteri ise şiir yazarken resmedilmiştir. Toplumsal cinsiyet rollerinde kadına atfedilen duygusallık, kitapta erkeğe verilerak çizilmiştir. Karakterler ile bağdaştırılan nesnelere ve renklere örnekler halinde aşağıda yer verilmiştir.

Resim 2. Cinsiyete göre bağdaştırılan nesnelere ve renk seçiminin resimlerdeki dağılımı

Kitaba bakıldığında kadın karakter olan Zeyno'nun elbisesinde kitap boyunca pembe rengin kullanıldığı, anne karakterin ise pembe, yeşil, beyaz ve mavi renklerle çizildiği görülmektedir. Baba karaktere giydirilen pijama ile kadın karakter olan Zeyno'nun elbisesinin rengi aynı resmedilmiştir. Toplumsal cinsiyet rollerinde kadına atfedilen pembe rengin Zeyno'da kullanıldığı ama diğer karakterlerde herhangi bir renk ayrımının olmadığı görülmüştür.

Resim 3. Cinsiyete göre meslek seçiminin resimlerdeki dağılımı

Eyvah Babam Şiir Yazıyor! kitabı incelendiğinde kadın karakterin roket nesnesi ile ilişkilendirildiği, aynı meslek ilişkisinin erkek karakterde ise şiir kağıtları ile kurulduğu görülmüştür. İlişkilendirilen meslek grupları ile toplumsal cinsiyet algısı arasında ters bir bağ olduğu görülmektedir. Çünkü kadın karakter toplumsal cinsiyet algısının tersine bedensel gücün gerektiği bir iş yaparken erkek karakter ise sözel bir gücün gerektiği bedensel güce ihtiyaç duymadığı bir iş ile resmedilmiştir.

Resim 4. Cinsiyete göre mekân seçiminin resimlerdeki dağılımı

Karakterlerin bulunduğu mekânlar ve meslekleri birbiri ile ilişki içerisindedir. Kadın karakterin daha çok dış mekânda resmedildiği ve erkek karakterin resimlerde genellikle iç mekân ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Erkek karakterin dış mekânda bulunduğu çizimlerde genellikle çocuğu ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Erkek karakterin iç mekâna ve çocuğu ile ilişkili olması kadın karakterin daha çok dış mekânda ve bağımsız olması toplumsal cinsiyet rollerinin tersi konumundadır.

Resim 5. Karakterlerin cinsiyete göre sorumluluk ve eylemlerinin resimlerdeki dağılımı

Kitaptaki resimler incelendiğinde erkek karakterin çocuğu ile daha çok mekânsal olarak birlikte olduğu görülürken kadın karakterin aile olarak resmedilen görsellerde çocuk ile çizildiği görülmektedir. Kadın karakterin tek başına çocuk karakter ile paylaştığı tek bir mekân vardır. Çocuk karakter daha çok erkek karakter ile resmedilmiştir. Eyvah Babam Şiir Yazıyor! kitabında toplumsal cinsiyet algısında anne ve çocuk sorumluluğunun tam tersi konumunda kadın karakter resmedilmiştir. Karakterlerin sorumluluk ve eylemlere ilişkin örnekler aşağıda sunulmuştur.

2. Paspas Tepemde Kapiş Paçamda adlı eserde yer alan bulgular

Tablo 5. Karakterlerin cinsiyete göre meslek dağılımları

Kadın	Erkek
-	-

Kitapta kadın ve erkek karakterler için herhangi bir meslek belirtilmemiştir. Bu nedenle karakterlerin mesleklerine ilişkin herhangi bir bulguya rastlanamamıştır.

Tablo 6. Karakterlerin cinsiyete göre kişilik özellikleri

Kadın	Erkek
Bakımlı, duygusal, anlayışlı, çözüm odaklı, affedici	Güçlü, güven verici, şakacı, anlayışlı,

Tablo 6'ya göre kadın karakterlere bakımlı, duygusal, anlayışlı ve çözüm odaklı olma özellikleri verilirken erkek karakterler güven verici, şakacı ve anlayışlı olarak ele alınmıştır. Verilen kişisel özelliklere bakıldığında karakterlerin toplumsal cinsiyetin kadına ve erkeğe yüklediği rollere uygun şekilde oluşturulduğu görülür.

4) “Dışarıya çıkmadan önce saçlarımı mutlaka tararım. Bu, kendimi iyi hissettirir.” (s. 4)

“Tam altımızda durmuş, iki kolunu yanlara açmış bize bakıyordu.

-Atla kızım, tutacağım sizi.

-Ama baba burası çok yüksek. Korkuyorum!

-Hayır, hayır! Sakın korkma canım. Seni tutarım.

-Ya tutamazsan?

-Olur, mu öyle şey! Tam altınızdayım. Güven bana.” (s. 23)

“Babam birden kalkıp bana sarıldı. Ceee! diye bağırdı. Tam da şakanın sırasıydı yani!” (s. 26)

“Ooo, bu yeni şapkan da pek hoşmuş diye gülmeye başladı babam” (s. 26)

“Bak Zeyno dedi. Bence unutulmaz bir gün yaşamışsın. Hatta dünya üstünde bugünü senin kadar ilginç geçiren başka biri belki de yoktur. Evet, bir sürü çizik, morluk var vücudunda, giysilerin de yeni hallerini kaybetmiş. Ama bazen, yaşarken aldığımız yaralar, attığımız kahkahalar kadar güzeldir ve anlamlıdır.” (s. 33)

“Bak, babanla aklımıza ne geldi? Dedi annem.” (s. 35)

“Sana söylediklerim için özür dilerim eski dostum.” (s. 37)

Tablo 7. Karakterlerin cinsiyete göre sorumluluk dağılımı

Kadın	Erkek
Alışveriş yapmak, işe gitmek, çocukların sorumluluklarını üstlenmek	Zor durumları çözmek, giysileri onarmak

Tablo 7'e bakıldığında kadın karakterlere çocukların ve evin ihtiyaçlarına dair sorumluluklar verildiği görülmektedir. Toplumsal cinsiyetin kadına yüklediği rollere uygun şekilde oluşturulan kadın karakteri yalnızca eve bağlanmamış aynı zamanda anne olan kadın karakter çalıştırılarak dış dünyaya katılımı sağlanmıştır. Baba karakterine ise

zor durumları gücü ile çözme sorumluluğu verilmesinin toplumsal cinsiyet rollerine uygun olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Fakat aynı zamanda giysileri onarmak ve iğne, iplik tutup onarma işinin erkek karaktere verilmesi toplumsal cinsiyet rollerine tamamen ters düşmektedir.

“Dışarıda bizi ilk gören, alt komşumuz Nurhayat Teyze oldu. Tam bahçe kapısından girmek üzereydi ki, şaşkınlıktan az daha elindeki alışveriş torbalarını düşürecekti.” (s. 7)

“Annem yeni almıştı bu giysilerimi.” (s. 26)

“O sırada babam, iğne iplik almış, giysilerimi onarıyordu. Ama sadece sökükleri dikmekle yetinmedi. Dikiş attığı yırtıkları çiçek gibi ördü, farklı renkli ipliklerle çiçek dalları ve yaprakları ortaya çıkardı.” (s. 35)

Tablo 8. Karakterlerin cinsiyete göre dilsel ifadeleri

Kadın	Erkek
Ayy, çığlık atmak	-

Tablo 8’e bakıldığında Paspas Tepemde Kapaş Paçamda kitabı boyunca şaşırma anlamı katmak için çığlık atma ve ayy ünlemi kadın karakterlere verilmiştir. Dilsel ifadelerdeki kadınsılık toplumsal cinsiyet rolleri ile örtüşmektedir.

“A, durun ama lütfen! Siz kardeşsiniz. Ayy, Paspas saçlarımı yolacaksınız! Off, Kapaş dur, pantolonumu yırtacaksınız!” (s. 13)

“Zeyno, sen misin kızım? diye çığlık attı.” (s. 7)

“Ay, bunlar da ne?” (s. 25)

“Eve döndüğümüzde, annem de işten gelmişti. Beni o halde görünce, eliyle ağzını kapattı. Galiba içinden yükselen çığlığı bastırmak istemişti.” (s. 31)

Resim 6. Cinsiyete göre kıyafet ve aksesuar seçiminin resimlerdeki dağılımı

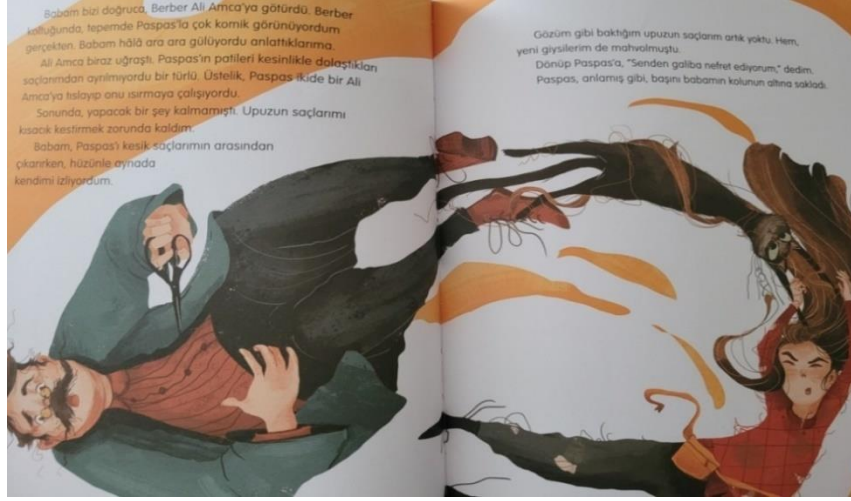
İncelenen Paspas Tepemde Kapaş Paçamda kitabına bakıldığında kadın karakterlerden anne olan komşu Nurhayat, kitap boyunca etek ve kazak ayrıntıları ile çizilirken çocuk karakter olan Zeyno ve babası pantolon ve kazak ile resmedilmiştir.

Berber karakteri de yer verildiği resimde pantolon ve gömlek ile resmedilmiştir. Kadın karakterlere bakıldığında Zeyno'nun aksesuar olarak çanta; şapka olarak da başında gezdirdiği Paspas adlı kedinin kullanıldığı görülmüştür. Komşu Nurhayat'ın da aksesuarlarına çanta ve alışveriş torbası şeklinde yer verilmiştir. Zeyno'nun annesinin resmedildiği bölümde ise aksesuar olarak çanta, alışveriş torbaları ve boynunda da bir fulara yer verilmiştir. Zeyno karakteri hariç kitapta yer verilen tüm kadın karakterlerin saçları kısadır. Zeyno karakterinin saçları da başından geçen bir olay sonucunda çok kısa şekilde kesilerek resmedilmiştir. Kadın ve erkek karakterlerin sahip olduğu kıyafet ve aksesuarlara baktığımızda toplumsal cinsiyet rolleri ile aksesuarları örtüşmektedir fakat kadın karakterlerin saçları toplumsal cinsiyet kalıplarının tam tersi şekilde resmedilmiştir. Karakterlerle bağdaştırılan nesnelere ve renkler aşağıda verilmiştir.

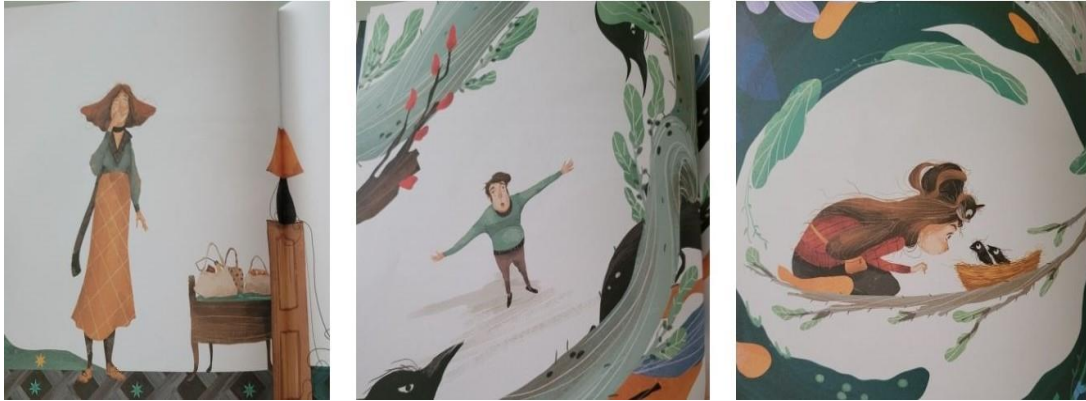
Resim 7. Cinsiyete göre bağdaştırılan nesnelere ve renk seçiminin resimlerdeki dağılımı

Paspas Tepemde Kapaş Paçamda kitabı incelendiğinde Zeyno karakterinin kitap boyunca kırmızı ve siyah renkleri ile resmedildiği geriye kalan anne, baba, komşu ve berberin ağırlıklı olarak yeşil renk ile resmedildiği görülmüştür. Karakterlerle bağdaştırılan nesnelere bakıldığında Zeyno karakterinin kedi, köpek, kargalar ve çiçekler ile ilişkilendirildiği, Nurhayat adlı kadının alışveriş poşeti ile annenin de çanta ve alışveriş poşetleri ile ilişkilendirildiği görülmüştür. Erkek karakterler olan berber ve babanın da makas ve iğne iplik ile ilişkilendirildiği görülmüştür. Kadın karakterler toplumsal cinsiyet algısının getirdiği nesnelere ile resmedilirken erkek karakterlerde bu durumun tersi söz konusudur. Kitapta bulunan resimlerde karakterlere ait resmedilen meslekler aşağıda verilmiştir.

Resim 8. Cinsiyete göre meslek seçiminin resimlerdeki dağılımı

Kitapta kadın ve erkek karakterlerden anne baba ve komşu Nurhayat'a ilişkin bir meslek rolü resmedilmemiştir. Kitapta resmedilen tek meslek berber Ali amcanın mesleğidir. Toplumsal cinsiyet rolleri ile erkek karakter olan berberin mesleğinin eşleşmesi uygundur. Kitaptaki mekânlara ait görseller aşağıda sunulmuştur.

Resim 9. Cinsiyete göre mekân seçiminin resimlerdeki dağılımı

Resim 9 incelendiğinde kitapta anne dışında tüm karakterler hem dış hem de iç mekânlarda resmedilmiştir. Kitap boyunca yalnızca annenin iç mekânda resmedildiğine rastlanmıştır. Annenin resmedildiği iç mekânda ise işten gelen bir anne profili çizilmeye çalışılmıştır. Kadın ve erkek karakterler kitap boyunca hem iç hem de dış mekânlarda konumlandırılmıştır. Toplumsal cinsiyet rollerinde kadının ağırlıklı olarak iç mekânda erkeğin ise dış mekânda olması kalıbı Paspas Tepemde Kapiş Paçamda kitabında görülmemektedir. Kitapta yer alan karakterlerin sorumlulukları ve eylemlerine ilişkin görseller aşağıda sunulmuştur.

Resim 10. Cinsiyete göre sorumluluk ve eylemlerinin resimlerdeki dağılımı

Kitapta baba olan erkek karakterin zor durumda kalan kızını kurtarmak sorumlulukları arasındayken aynı zamanda evde kızının yırtılan elbiselerini dikme görevi de verilmiştir. Erkek karakter hem toplumsal cinsiyet rolünün getirdiği güç gerektiren bir sorumluluğa sahipken hem de cinsiyet rollerinin tersi yönde gelişen yırtılan elbiseyi dikme görevine sahiptir. Anne olan kadın karakter ise kötü giden günün ardından kızını telkin etme ve sakinleştirme sorumluluğunu üstlenmiştir. Anne karakter toplumsal cinsiyet rolleri ile örtüşmektedir. Çocuk karakter olan Zeyno'nun sakarlığı ve başından geçen olaylar bir çocuk karakterin taşıyabileceği sorumluluk ve eylemler ile örtüşmektedir.

3. Neşeli Günler adlı eserde yer alan bulgular

Tablo 9. Karakterlerin cinsiyete göre meslek dağılımları

Kadın	Erkek
İnternet üzerinden bir iş	Balıkçı

Kitapta kadın ve erkek karakterlerin ayrıldıkları işler belirtilmemiştir. Daha sonra edindikleri işler ise annenin internet üzerinden bulduğu bir iş iken babanın ve babanın arkadaşı Selçuk'un işi ise balıkçılıktır. Kadın karakterin evden yapabileceği bir iş ve erkek karakterlerin beden gücüne dayalı yaptığı balıkçılık işi toplumsal cinsiyet rolleri ile örtüşmektedir.

“Selçuk Amca bizim şehre yakın, küçük bir sahil kasabasında yaşıyormuş. Avlanan balıkçılardan aldığı balıkları getirip, hafta sonu iki gün pazarda satıyormuş. İşleri çok artmış, tek başına yetişemiyormuş. Bana yardım eder misin diye sordu.” (s. 23)

“Canım ne var bunda! Öğrenirim. Tezgâhta duruyorsun. Müşterinin seçtiği balığı tartıp temizliyor, sonra hoop paketleyip veriyorsun. Bu kadar işte dedi babam.” (s. 23)

“Babam durmadan çalışıyor, seçilip tartılan balık dolu torbalar uçarak ona doğru geliyordu. Tezgâhın ardındaki mermerin üstünde balıkları yıkayıp temizleme işine yetişmeye çabalıyordu.” (s. 28)

“Anneme döndü sonra: Evde internetim var; yaptığın her neyse, belli bir yere bağlı olmak zorunda değilsin, öyle değil mi?” (s. 31)

Tablo 10. Karakterlerin cinsiyetlere göre kişilik özellikleri

Kadın	Erkek
Anlayışlı, fedakâr, duygusal, kalın ses, yardımsever	Yardımsever, anlayışlı, duygusal, fedakâr, kitapsever, sakar, esprili, maceraperest,

haylaz

Tablo 10'a bakıldığında kadın ve erkek karakterlerin bazı kişilik özellikleri toplumsal cinsiyet rolleri ile çelişirken bazı özellikleri ise toplumsal cinsiyet rollerine uygun şekilde geliştirilmiştir. Kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rollerinde daha çok kadın karakterlerin duygusal, fedakâr ve anlayışlı olması beklenirken Neşeli Günler kitabında oluşturulan erkek karakterlerin de bu özellikler ile oluşturulduğu görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında erkek karakterlerin toplumsal cinsiyet rolleri ile çeliştiği kişilik özelliklerinin olduğu görülmektedir. Kitaptaki kadın öğretmen de cinsiyet rollerine ters düşmektedir. Kalıplaşmış cinsiyet rollerinde kadınlar daha nahif bir şekilde betimlenirken kitaptaki öğretmen bu özelliklerin zıttı şeklinde betimlenmiştir.

“Babam durmadan aldığı kitap ve dergilerden bir süre vazgeçtiğini söyledi bize. Evde alıp da okumadığım yığınla şey var yahu. Biraz onları okuyup bitireyim, farelerden önce, dedi.” (s. 20)

“Evin önünde duran, tatillere gitmek için kullandığımız eski arabamızı sattık. Babam için otuz yıllık arkadaşından ayrılmak biraz zor olmuştu.” (s. 20)

“Ben de her ayın başında kullandığım bir oyuncak hakkımdan vazgeçtim.” (s. 21)

“Yahu kızlar, bir gece bu Paspas beni balık sanıp yiyecek. Sabaha kılçıklarımı toplayacaksınız diye gülüyordu babam sürekli.” (s. 25)

“Babam durmadan çalışıyor, seçilip tartılan balık dolu torbalar uçarak ona doğru geliyordu. Tezgâhın ardındaki mermerin üstünde balıkları yıkayıp temizleme işine yetismeye çabalıyordu. Ben de, hazır balıkları müşterilere koşturup, paraları topluyor, para üstlerini veriyordum. Ne zaman kendimi işe kaptırsam, babam, Zeyno bir saati geçti. Haydi, eve gidip dinlen. Bunlar bizim işimiz diyordu.” (s. 28)

“Bir kere, biz arkadaşız. Arkadaş arkadaşaya yük olmaz. Tersine, zor zamanda sırt sırta verir, yükünü alır. Bakın, hayatım denizlerde geçti benim. Zor gün dostunuz yoksa, karaya bir daha dönemezsiniz orda...” (s. 32)

“Okula başladım. Uzun boylu, boru gibi sesi olan bir kadın öğretmenimiz vardı.” (s. 39)

“Selçuk Amca ve babam yatağımı aşağıya indirmeye giriştiler. Fakat o kadar sakardılar ki, merdivenin ortasında yatak ellerinden kaydı. Paldır küldür aşağıya yuvarlandılar.” (s. 45)

“Seni de tehlikeye attım dedi. Biliyor musun niye böyle yerimde duramıyorum, sürekli bir yaramazlık peşindeyim? Çünkü hareket etmezsem, babamı düşünmeye başlıyorum. Onu ne kadar özlediğim aklıma geliyor. O zaman işte, durmadan ağlamak istiyorum.” (s. 59)

“Okulların kapandığı gün eve döndüğümde, annemi sevinçten dans ederken buldum bahçede.” (s. 61)

Tablo 11. Karakterlerin cinsiyete göre sorumluluk dağılımı

Kadın	Erkek
Çalışmak, mısır patlatmak, kira işleri ile uğraşmak, iş aramak	Çalışmak, çocuğunu okula bırakmak, kahvaltı hazırlamak, yerleri silmek, iş aramak

Tablo 11'e bakıldığında dış mekâna açılmayan evin içindeki görevlerin çoğu erkek karakterlere verilmiştir. Toplumsal cinsiyet rollerinde dış mekâna açılmayan evin içindeki görevler kadına atfedilirken Neşeli Günler kitabında tam tersi söz konusudur. Bundan hareketle erkek karakterin sorumluluklarının birçoğunun toplumsal cinsiyet rollerine ters düştüğü görülmektedir. Kadın karakterin dış dünya ile bağlantısı çalışması ve ev kiralama eylemi ile gerçekleştirilmiştir. Toplumsal cinsiyet algısında genellikle iç mekânda ve evde olan kadın Neşeli Günler kitabında daha çok dışarı ile bağlantılı bir karakter olduğu için toplumsal cinsiyet rolleri ile örtüşmemektedir.

"Babam bir aydır işe gitmiyordu. Sabah kalkıyorum, kahvaltıyı hazırlamış beni bekliyor." (s. 9)

"Babam Paspas ortalığı yağa bulayacaksın, daha yeni sildim yerleri diye çıktığında ağzında avıyla çoktan uzaklaşmış oluyordu bizimki." (s. 10)

"Babam evde olduğu için servise de binmem gerekmiyor. Tramvaya atlayıp, okula kadar birlikte gidiyoruz." (s. 10)

"Olsun canım dedim. Annemin işi var nasılsa. Bir süre kahvaltılarını birlikte etmek de çok güzel bence." (s. 13)

"Babamla güle oynaya okula gidiyorduk. Annem de evden bizimle birlikte çıkıyordu. Tam anlamamıştım ama internetten yarım günlük yaptığı bir iş bulmuştu."

"Bazı geceler annemin patlattığı tuzlu mısır eşliğinde, ışıkları kapatıp bunları izliyorduk." (s. 20)

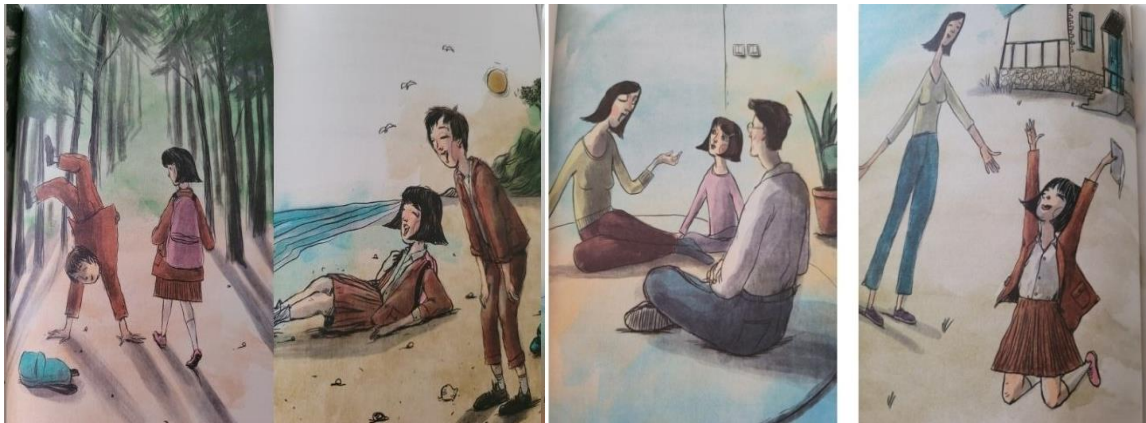
"Babam durmadan çalışıyor, seçilip tartılan balık dolu torbalar uçarak ona doğru geliyordu. Tezgâhın ardındaki mermerin üstünde balıkları yıkayıp temizleme işine yetismeye çabalıyordu. Ben de hazır balıkları müşterilere koşturup, paraları topluyor, para üstlerini veriyordum. Ne zaman kendimi işe kaptırsam, babam, Zeyno bir saati geçti. Haydi, eve gidip dinlen. Bunlar bizim işimiz diyordu." (s. 28)

"Şehre döndüğümüzde annemin tuttuğu apartman dairesine yerleştik." (s. 66)

Tablo 12. Karakterlerin cinsiyete göre dilsel ifadelerine ilişkin bulgular

Kadın	Erkek
-	-

Tablo 12'ye göre Neşeli Günler kitabında toplumsal cinsiyet rollerine ait herhangi bir dilsel ifade bulgusuna rastlanmamıştır.

Resim 11: Cinsiyete göre kıyafet ve aksesuar seçiminin resimlerdeki dağılımı

Neşeli Günler kitabı incelendiğinde çocuk karakter olan Zeyno kitap boyunca etek, pantolon ve kazak ile çizilmiştir. Zeyno'nun arkadaşı olan erkek karakter Neşe ile okula gittiğinin çizildiği sayfalarda kadın karaktere okul üniformasında etek erkek karaktere ise pantolon giydirildiği görülmüştür. Kadın karakterlere bakıldığında hiçbirinin toplumsal cinsiyetin affettiği gibi uzun saçlı olmadığı belirlenmiştir. Ayrıca kadın karakterlerin toplumsal cinsiyet ayrımını oluşturacak bir aksesuar kullanmadığı görülmüştür.

Resim 12: Cinsiyete göre bağdaştırılan nesnelere ve renk seçiminin resimlerdeki dağılımı

Erkek karakter olan Neşe ile kadın karakter olan Zeyno'nun beraber resmedildiği sayfalarda Zeyno'nun elbiseleri pembe ile belirtilmiş Neşe'nin elbiselerinin ise mavi ile belirtildiği görülmüştür.

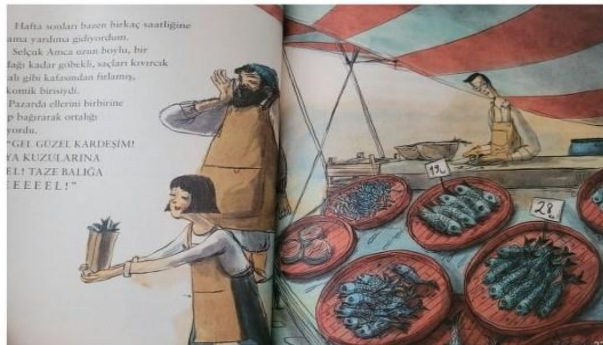
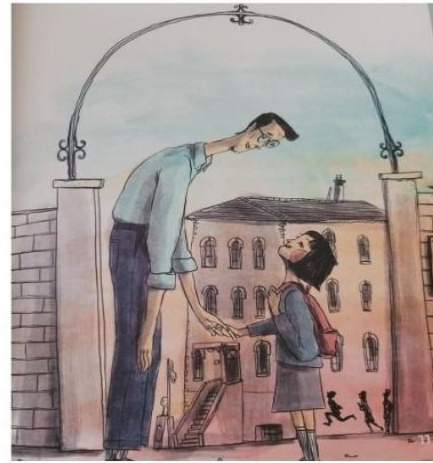
Resim 13: Cinsiyete göre meslek seçiminin resimlerdeki dağılımı

Resim 13 incelendiğinde Neşeli Günler kitabında bulunan resimlerin birinde meslek vurgusu yapılmıştır. Erkek karakter olan Selçuk amca ve onun yanında çalışan baba karakter balıkçılık yapmaktadır. Erkek karakterlerin beden gücüne dayalı yaptığı balıkçılık işi toplumsal cinsiyet rolleri ile örtüşmektedir.

Resim 14: Cinsiyete göre mekân seçiminin resimlerdeki dağılımı

Resim 14 incelendiğinde Neşeli Günler kitabında anne karakter dışında tüm karakterlerin hem iç hem de dış mekânda resmedildiği görülmektedir. Anne karakter hep iç mekânda ya ailesi ile ya da bir yemek masasında resmedilmiştir. Toplumsal cinsiyet rollerinde kadının iç mekânda daha çok görülmek istenmesi ile anne karakterin kitap boyunca resmedildiği mekânlar birbiri ile örtüşmektedir.

Resim 15: Cinsiyete göre sorumluluk ve eylemlerinin resimlerdeki dağılımı

Kitapta erkek karakterin çocuğu ile kahvaltı yaptığı ve çocuğunu okula bıraktığına ait sorumluluklar resmedilmiştir. Baba olan erkek karakter aynı zamanda balıkçıda çalışmaktadır. Baba karakterinin kadına atfedilen çocukla ilgilenmek ve onun ihtiyaçlarını karşılama görevi ile aynı zamanda dış mekânda çalışma sorumluluğu vardır. Baba karakteri toplumsal cinsiyet rolüne balıkçıda çalışma sorumluluğu ile uyarken çocuğun ihtiyaçlarını karşılama ve çocukla ilgilenme rolü ile toplumsal cinsiyet rollerine ters düşmektedir. Anne ve çocuk karakter olan Zeyno'nun eylem ve sorumluluklarına dair bir resim bulgusuna ise ulaşamamıştır.

Annemle Uzayda adlı eserde yer alan bulgular

Tablo 13. Karakterlerin cinsiyete göre meslek dağılımlarına ilişkin bulgular

Kadın	Erkek
Acil Durum Pilotu Astronot	Belediye Çalışanı Helvacı Şair

Tablo 13'e göre kitapta kadın karaktere acil durum pilotu ve astronot görevi yüklenirken erkek karaktere ise belediyede ve helvacıda çalışma görevlerinin verildiği bulgusuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda erkek karakter helvacılık yaparken dilsel zekâsı ve şairliği de ön plana çıkarılmıştır. Diğer bir karakter olan İsmet'e de helvacılık görevi verilmiştir. Erkek karakterlerin dâhil olduğu meslek grupları daha çok iç mekânda sürdürülebilecek sözel bir gücü ve el becerisini gerektirirken, kadın karakterin dâhil olduğu meslek grubu dış mekânda, bedensel gücün ve matematiksel ve sosyal zekânın da gerektiği bir meslektir. Dâhil olunan meslek gruplarının toplumsal cinsiyet algısı dışında olduğu görülmektedir. Çünkü kadın daha aktif ve dışa dönükken erkek daha edilgen ve içe dönük aktarılmıştır.

"Üstelik annem normal pilot değildi. Bir acil durum pilotuydu. Deniz kazası, orman yangını, çığ ve her ne felaket olursa, kurtarma uçağıyla orada olurdu. İnsanları ve hayvanları o kötü durumdan çekip alır, yaralıları tahliye eder, hastalara ilaç ulaştırır, gerektiğinde temiz su ve yiyecek taşırdı." (s. 5)

"Ben... ben... beeen artık astronotum dedi annem." (s. 8)

"Evet. Bugün belediyedeki amirime gittim ve artık sizinle çalışmak istemiyorum sanırım dedim." (s. 12)

"Babam yine de işini şansa bırakmadı. Ertesi gün, pazaryerinin bir köşesinde tabelasında İSMET AMCA'NIN HELVALARI yazan dükkânda işe girdi. (s. 14)

"İsmet Amca, harika tatları olan, kırmızı ve beyaz renkli kağıthelvalarını sadece satmıyordu. Dükkânın hemen arkasındaki küçük fırınında bunları hazırlayıp pişiriyordu da aynı zamanda." (s. 14)

Tablo 14. Karakterlerin cinsiyete göre kişilik özelliklerine ilişkin bulgular

Kadın	Erkek
Akıllı, hayalleri olan, saf, hareketli, telkin edici, cesaretlendirici, maceraperest, cesaretli, heyecanlı, işine âşık, gerçekçi	Şakacı, şiiir sever, fedakâr, duygusal

Tablo 14'e göre cesaretli ve başarılı bir kadın karakter oluşturulurken erkek karakter daha duygusal, edilgen ve destekleyici konumda oluşturulmuştur. Verilen

kişisel özelliklere bakıldığında karakterlerin toplumsal cinsiyetin kadına ve erkeğe yüklediği rollerin tam tersi kişilik özellikleri oluşturdukları görülür.

“Annem bazen, yaptığı şeylerin farkında olmuyor. Bu onun en sevdiğim tatlılığı. Çok akıllı olmak, saf olmaya engel değil işte.” (s. 3)

“Babam şaşkın şaşkın bakıyordu. Ama hayatım dedi uçmak senin çocukluk hayalin ve işine âşıksın sen, öyle değil mi?” (s. 5)

“Annem ise bir sandalyenin üstüne çıkmış ve iki elini yana açmış halde, konuşmasındaki o en vurucu anı yaşıyordu. Sonunda annem, sandalyeden zıplayarak tavana dokundu ve sehpadaki her şeyi devirerek adeta oraya kondu.” (s. 6)

“İlk iş her durumda sakin olmayı öğrenmelisin dedi annem. Korkacak bir şey yok ama eğer olursa, önce sakinleşmelisin. Derin nefesler alıp ver, eğitimde öğrendiklerini hatırla. Zaten ben hep yanında olacağım.” (s. 21)

“Hiç korkma demeyeceğim sana diye söze girdi annem. Çünkü hepimiz korkarız. Benim de avuçlarım ter içinde kalıyor ama bu uzun eğitimler bu yüzden var zaten. Korkunun bizi teslim almasına izin veremeyiz öyle değil mi? Yeteneklerimiz ve bilgilerimizin yardımıyla korkularımızla başa çıkabiliriz.” (s. 25)

“Yalan demeyelim. Küçük bir oyundu aramızda ama sen bunun oyun olduğunu bilmeden o zor koşullarda üstelik korkuyor olmana rağmen, görevini başardın. Yani, korkularına teslim olmadan, yapman gerekeni yaptın.” (s. 40)

“Baba son söylediğini anneme de tekrarlamak ister misin dedim. Gülerek, beni buruşuk bir masa örtüsüyle kovaladı.” (s. 9)

“Babam ve şiirleri. Bana kalırsa, babamın yaptığı ütü şiirlerinden çok daha iyiydi, ama bunu çocukluğundan beri şiire âşık birisine söyleyemezsiniz. Annem için uçmak neyse babam için de şiir yazmak oydu.” (s. 15)

“Şey diye söze başladı babam. Benim gelmem mümkün değil. İşe yeni başladım. Helvacı İsmet bana kesinlikle izin vermez. Hem, helva şiirleri çok iyi gidiyor bu arada. Tam doksan dokuz tane oldular. Onları yüze tamamlamadan, Dünya’dan ayrılamam doğrusu.” (s. 20)

“Yine de gözleri doldu babamın.” (s. 23)

“Bense hüzünlenemeyecek kadar heyecanlıydım galiba.” (s. 23)

“Söyledikleri doğrudu annemin yine de karnımdaki ağrıyı hissedebiliyordum.” (s. 25)

“Yolculuk öncesi heyecandan gözümü kırpmamıştım.” (s. 26)

“Kalbim yine deli gibi çarpmaya başlamıştı. Aklıma, aldığımız eğitimler geldi. Aşırı heyecan, işleri zorlaştıran bir şeydi. Ne yapmam gerektiğini birden anımsadım. Arka arkaya derin nefesler aldım ve zihnimde annemle konuştuğumuz ana geri döndüm.” (s. 34)

Tablo 15. Cinsiyete göre sorumluluk dağılımına ilişkin bulgular

Kadın	Erkek
Kuzey Kutbu’na tek başına yelkenliyle gitmek, acil durumlarda canlılara yardım etmek, uzay istasyonuna teleskop monte etmek, çocuğu uzaya götürmek, virüslerin	Pazara gitmek, fırın yakmak, helva hamuru yoğurmak, çocuğu okula hazırlamak, kahvaltı hazırlamak, şiir yazmak, yemek yapmak, ütü yapmak,

davranışları ile ilgili deney yapmak, uçuş yönetmek	
---	--

Tablo 15' e bakıldığında kadın karaktere Kuzey Kutbu'na yelkenli ile gitmek, acil durumlarda canlılara yardım etmek, teleskop monte etmek, deney yapmak gibi sorumluluklar verilmiştir. Toplumsal cinsiyet rollerinde kadınların güç gerektirecek şeyleri yapmada daha pasif olmaları ile karakterin aktif görevleri tamamen ters düşmektedir. Kadınlar toplumsal cinsiyet kalıplarında daha kapalı ve ev içinde sorumluluklara sahipken "Annem Uzay'da" kitabında kadın karakterler dışa dönük oluşturulmuştur. Tabloya göre erkek karaktere ise pazara gitmek, hamur yoğurmak, kahvaltı hazırlamak, ütü yapmak gibi görevler verilmiştir. Toplumsal cinsiyet rollerinde dış mekâna açılmayan evin içindeki görevler kadına atfedilirken "Annem Uzay'da" kitabında evin içindeki sorumluluklar erkek karaktere verilmiştir.

"Bunu biliyoruz elbette, çünkü o Pazar haftanın beş günü açık ve neredeyse her gün okul dönüşü babam beni oraya götürüyor." (s. 3)

"Mesela bir defasında Kuzey Kutbu'na tek başına yelkenliyle gideceğini söylemişti. Dediğini de yapmıştı." (s. 4)

"Üstelik annem normal pilot değildi. Bir acil durum pilotuydu. Deniz kazası, orman yangını, çığ ve her ne felaket olursa, kurtarma uçağıyla orada olurdu. İnsanları ve hayvanları o kötü durumdan çekip alır, yaralıları tahliye eder, hastalara ilaç ulaştırır, gerektiğinde temiz ve su ve yiyecek taşırdı." (s. 5)

"Babamı bilerseniz, siz de çok seversiniz. Yemekleri fena sayılmaz. Sadece, ütü yapmasa daha iyi olacak. Her pazar günü akşama doğru ütüye başlar. Sürekli söylenir." (s. 9)

"Babam, sabah gün doğmadan önce kalkıp fırını yakacak, helva hamurunu yoğuran makineyi çalıştıracak, sonra gelip benim kahvaltıyla ve okul hazırlıklarım ile ilgilenecekti. Beni uğurlar uğurlamaz yine dükkâna koşacaktı." (s. 15)

"Annemle uzay mekiğinin kabinine yerleştik. O, uçuşu yöneteceği için kumanda bölümündeydi." (s. 25)

"Annem beni orada bırakıp, mekiğin iki numaralı bölümüne gitti. Yerçekimsiz ortamda virüslerin davranışlarıyla ilgili bir deney yapması gerekiyormuş." (s. 28)

"Dönüşte, babam bizi eve karşıladı. Saatin geç olmasına rağmen harika yemekler yapmış ve müthiş bir sofraya hazırlamıştı." (s. 40)

Tablo 16. Karakterlerin cinsiyete göre dilsel ifadelerin dağılımına ilişkin bulgular

Kadın	Erkek
-	Ütü ve şiiir üzerinde düşünceleri

Kitabın tamamında kadın karakterlerin cinsiyetçi bir dilsel ifadesine yönelik herhangi bir bulguya ulaşılamamıştır. Helvayı şiiir okuyarak satan erkek karakterin duygusal yönü ve sözel becerisi ön plana çıkarılmıştır. Toplumsal cinsiyet rollerinde erkeklerin daha az duygusal ve daha güçlü olması nedeniyle yeni sözcükler türeten ve şiiirler yazan baba karakteri biçilen rollere ters düşmektedir. Aynı zamanda erkek karakterin ütü üzerindeki düşünceleri de toplumsal cinsiyet rollerine göre bir kadın karakterin kurabileceği özellikteki dilsel ifadeler içermektedir.

"Babamı bilerseniz, siz de çok seversiniz. Yemekleri fena sayılmaz. Sadece, ütü yapmasa daha iyi olacak. Her pazar günü akşama doğru ütüye başlar. Sürekli söylenir.

Şu dünyada her şeyi icat ettiler. Hatta pille çalışan diş fırçası gibi bir saçmalık bile var, ama ütü istemeyen gömlek, etek ve pantolon neden yok bu dünyada. Uzaya gideceklerine, önce şunu çözselerdi keşke demişti bir keresinde.” (s. 9)

“Helva nedir?

Dostlarım, bu soruyu bilmeden

matematikten ve aşktan geçemezsiniz.

Helva,

aysız bir gecede koşan yıldız tozunun

annesini özlemesi

annesinin onu koynuna alıp

öpmesidir.

Dostlarım,

helva

hepimizin ülkesidir.” (s. 16)

Resim 16: Cinsiyete göre kıyafet ve aksesuar seçiminin resimlerdeki dağılımı

Resim 16 incelendiğinde Annemle Uzayda kitabındaki anne ve baba karakterlerinin pantolon ve tişört giydikleri görülmüştür. Zeyno karakteri ise elbise ile resmedilmiştir. Anne karakterin ve Zeyno'nun kitabın belirli bölümlerinde astronot kıyafetleri ile resmedildiği bulgulanmıştır. Uzaya gitme işi için kullanılan bu kıyafetler ve başlarına taktıkları kasklar alışılmışın dışında olmaları ve dış dünyaya daha açık olmaları nedeniyle toplumsal cinsiyet rolleri ile bağdaşmamaktadır.

Resim 17. Cinsiyete göre bağdaştırılan nesnelere ve renk seçiminin resimlerdeki dağılımı

Annem Uzay'da kitabında kadın karakter bir astronot kıyafeti ile resmedilmiştir. Karakterler ile bağdaştırılan renkler anne karakter için yeşil baba karakter için beyaz ve Zeyno için de kırmızıdır. Renkler ve toplumsal cinsiyet rolleri arasında bir ilişkilendirme bulgusuna ulaşamamıştır.

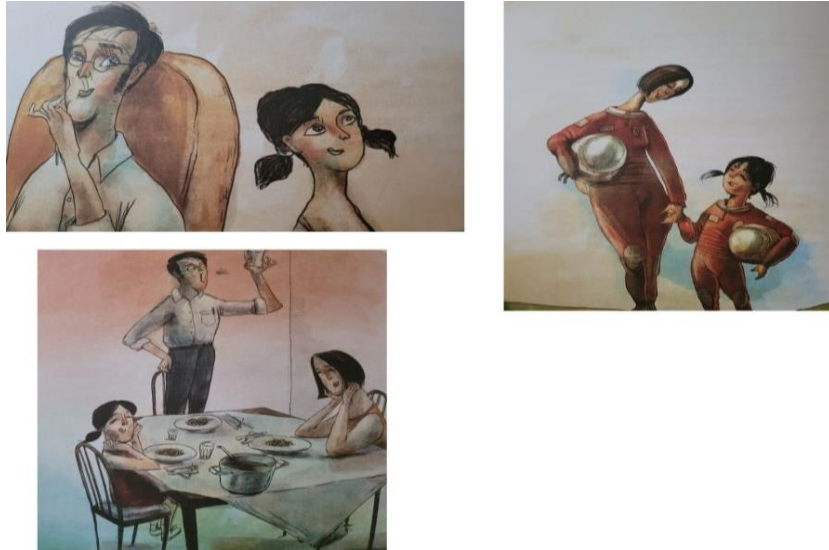
Resim 18. Cinsiyete göre meslek seçiminin resimlerdeki dağılımı

Resim 18 incelendiğinde kadın karakter olan annenin astronot olması ve aktif bir görevde yer alması daha kapalı ve ev içi sorumluluklar yerine dış mekânlar ve hatta uzayda var olan bir mesleğinin olması toplumsal cinsiyet rollerine ters düşmektedir. Babanın ise kitap boyunca çocuğu ve ailesi ile resmedilmesi, iç mekânlarda yer alması ve çocuk sorumluluğu toplumsal cinsiyet rollerine ters düşmektedir. Annemle Uzayda kitabında kadın karakterler daha dışa dönük resmedilirken erkek karakterler ise daha içe dönük resmedilmiştir.

Resim 19. Karakterlerin cinsiyete göre mekân seçiminin resimlerdeki dağılımı

Resim 19 incelendiğinde karakterlerin bulunduğu mekânlar kitapta meslekleri ve sorumlulukları ile doğrudan ilişkili olduğu için önceki başlıkta yer aldığı gibi kadın karakterin astronot olması nedeniyle dış dünyaya daha açık resmedilmesi ve erkek karakterin iç mekânlarda belirtilmesi toplumsal cinsiyet rollerine ters düşmektedir.

Resim 20. Karakterlerin cinsiyete göre sorumluluk ve eylemlerinin resimlerdeki dağılımı

Toplumsal cinsiyet rollerinde kadınların güç gerektirecek şeyleri yapmada daha pasif olmaları ile karakterin aktif görevi olan astronotluk sorumluluğu ters düşmektedir. Kadınlar toplumsal cinsiyet kalıplarında daha kapalı ve ev içinde sorumluluklara sahipken “Annem Uzay’da” kitabında kadın karakterler dışa dönük oluşturulmuştur.

Baba karakterinin de çocuğun ihtiyaçlarını karşılama ve çocukla ilgilenme rolü ile resmedilmesi toplumsal cinsiyet rollerine ters düşmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Zeyno Kitapları Serisi'nin toplumsal cinsiyet rollerini aktarma açısından incelendiği bu çalışmada ulaşılan bulgular değerlendirilmiş toplumsal cinsiyet rollerinin farklı bakış açıları ile şekillendiği görülmüştür. Çalışma sonucunda Zeyno Kitapları Serisi'nin geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini desteklemediği sonucuna ulaşılmıştır. Kadın ve erkek karaktere verilen sorumluluklar, meslekler, kişisel özellikler ve dilsel ifadeler onları süregelen cinsiyet algısı dışına çıkarmıştır.

Araştırmanın birinci problem sorusu olan karakterlerin cinsiyete göre meslek dağılımlarının nasıl olduğuna ilişkin birtakım sonuçlara ulaşılmıştır. Eyvah Babam Şiir Yazıyor! adlı eserde kadın karaktere astronot görevi, Annemle Uzayda adlı eserde acil durum pilotu ve astronot mesleği tanımlanırken erkek karaktere de belediyede şikâyet masasında çalışan olarak yer verilmiştir. Neşeli Günler adlı eserde kadın karaktere evden yapabileceği işler verilirken, erkek karakterlerin beden gücüne dayalı yaptığı mesleklerin olduğu görülmektedir. Paspas Tepemde Kapaş Paçamda adlı eserde ise kadın ve erkek karakterler için herhangi bir meslek belirtilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Sonuç olarak eserlerde erkek karakterlerin dâhil olduğu meslek grubu daha çok iç mekânda sürdürülebilecek bir iş gücü gerektirirken, kadın karakterlerin dâhil olduğu meslek grubu dış mekânda bedensel gücün, matematiksel ve sosyal zekânın gerektiği meslekler olarak yer almaktadır. Bu doğrultuda eserlerde yer alan meslek gruplarının toplumsal cinsiyet algısı dışında olduğu görülmektedir. Balcı ve Sel (2017) kitaplarda kadınların erkeklere göre daha az meslek çeşidi ile yer aldığı bulgusuna ulaşmıştır. Benzer sonuçlara, Kırbaşoğlu, Kılıç ve Eyüp (2011) Turhan, Turhan ve Baş (2020) ulaşmıştır. Bahsedilen bu çalışmaların sonuçları ile araştırmanın sonuçlarının örtüşmediği görülmektedir. Dilek (2014)'in çalışmasında tespit ettiği kadın karakterlere daha çok ev hanımlığı ve öğretmenlik mesleklerinin verilmesi ile Eyvah Babam Şiir Yazıyor! ve Annemle Uzayda kitaplarındaki anne Sevinç'in toplumsal cinsiyet rollerinin örtüşmediği görülmektedir. Nitekim Eyvah Babam Şiir Yazıyor! ve Annemle Uzayda kitaplarında anne Sevinç'in mesleği astronottur. İncelenen eserlerde karakterlerin fiziksel özellikleri ve sergiledikleri davranışlar ve yapılan çizimlerin genel olarak toplumsal cinsiyet algısının dışında olduğu görülmektedir. Elde edilen bu sonuçlardan farklı olarak Batmaz (2021) çalışmasında toplumun onayladığı davranışları sergileyen ve fiziksel olarak da toplum kabullerine uyan karakterlerin varlığından söz etmektedir. Dilek (2014) çalışmasında 4 -6 yaş çocuk öykülerindeki kadın kahramanların meslek analizini yapmıştır. Çalışma sonucunda toplumsal cinsiyet rollerinin meslek seçiminde de etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu doğrultuda cinsiyet rollerinin yanında eserlerde cinsiyetçilikten uzak çağdaş ve yenilikçi yaklaşımların esas alınması gerekmektedir (Kapkıner, 2019).

Araştırmanın ikinci problem sorusu olan karakterlerin cinsiyete göre kişilik özelliklerinin nasıl olduğuna ilişkin ulaşılan sonuçlara bakıldığında kadın karakterlerin fiziksel olarak güçlü, cesur, anlayışlı, çözüm odaklı, bilişsel olarak zeki ve başarılı karakterler iken erkek karakterlerin daha duygusal, edilgen, şakacı ve destekleyici konumda oldukları görülmüştür. Verilen kişisel özelliklere bakıldığında karakterlerin toplumsal cinsiyetin kadına ve erkeğe yüklediği rollerin tersi kişilik özellikleri oluşturdukları görülmektedir. Temellioğlu (2022) çocuk kitaplarını incelediği çalışmasında kadınlara atfedilen özelliklerin üzgün/mutsuz, sinirli, yardımsever, hayalperest, yorgun korkak olduğunu tespit ederken erkeklerde ise yoksul, kıskanç, cömert, üzgün/mutsuz, cesur, zeki/akıllı olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Batmaz (2021) da çalışmasında kadın karakterlerin erkeklere göre daha mutlu, düzenli, meraklı, komik,

yardımsever, karamsar, özgüvenli, kıskanç, yetenekli ve araştırmacı olduklarını erkek karakterlerin ise daha çok hayalperest, cesur, telaşlı, önyargılı, çekingen oldukları sonucuna ulaşmıştır. Benzer sonuçlara Toker Gökçe (2019), Bağçeli Kahraman ve Özdemir (2019), Yücel Çetin (2021), Temellioğlu (2021), Nunes (2019) ulaşmıştır. Bahsedilen çalışmaların bu sonuçları ile araştırmanın sonuçlarının benzer olmadığı görülmektedir.

Araştırmanın üçüncü problem sorusu olan karakterlerin cinsiyete göre sorumluluk dağılımlarına bakıldığında kadın karakterlere kitap okumak, arızalanmış vinç kolunu tamir etmek, güneş paneli tamir etmek, ev kiralamak, yelkenli ile yol almak, acil durumlarda canlılara yardım etmek, uzay programına katılmak, matematik çalışmak, koşu yapmak, bisiklet sürmek gibi sorumluluklar verilmiştir. Erkek karakterlere bulaşık yıkamak, soğan doğramak, arpa çorbası ve hoşaf yapmak, pasta hazırlamak, sarma sarmak, pazara gitmek, hamur yoğurmak, kahvaltı hazırlamak, ütü yapmak, enginar pişirmek, şiiir okumak, şiiir yazmak, bulaşıkları yerleştirmek, pul biberli ve kekikli yumurta yapmak, çocuğunu okula bırakmak ve giysileri onarmak gibi görevler verilmiştir. Toplumsal cinsiyetin kadına yüklediği rollere uygun şekilde oluşturulan kadın karakterler yalnızca eve bağlanmamış birçok sorumluluğu üstlenerek dış dünyaya katılımları sağlanmıştır. Toplumsal cinsiyet rollerinde kadınların güç gerektirecek şeyleri yapmada daha pasif olmaları ile kadın karaktere yüklenen aktif görevler cinsiyet algısına tamamen ters düşmektedir. Erkek karakterlerin sorumluluklarının birçoğunun toplumsal cinsiyet rollerine ters düştüğü görülmektedir. Alan yazında yapılan çalışmalar ile araştırmanın sonuçlarının örtüşmediği görülmektedir. Balcı ve Sel (2017) yaptıkları çalışmalarında yemek yapmak gibi ev içi eylemlerin kadına tamir işleri ya da araba kullanmak gibi ev dışı görevlerin erkeğe verildiği sonucuna ulaşmıştır. Asan (2010) Firdevs Gümüšoğlu-Helvacioğlu (2014) çalışmalarında ev içi rollerde kadınlara birden fazla rollerin verilerek cinsiyetçi bir yaklaşımın benimsendiği sonucuna ulaşmışlardır. Kılıçoğlu (2016) Ayla Kutlu'nun çocuk romanlarını incelediği araştırmasında kadınların çoğunun ev içinde ev işleri ile uğraştıkları pasif bir rolde oldukları bulgusuna erişmiştir. Aynı bulguya Sigalowve Fox (2014) da ulaşmıştır. Çalışmasında kadınlara geleneksel toplumsal rollerin biçildiğini ifade etmiştir. Güran Yiğitbaşı ve Sarıçam (2020) çalışmalarında kadın rolleri ile erkek rollerin birbirinden tamamen ayrıldığı; kadının ev içinde, ev işleriyle ilgilenen karakterler olarak erkek karakterlerin ise toplumsal statüye sahip bireyler olarak yer aldığı bulgusuna ulaşmıştır. Kaynak ve Aktaş (2017); Arslan Özer, Karataş ve Ergün (2019); Batmaz (2021); Kılıçoğlu (2016) araştırmalarında kadınların yemek hazırlama, çocukla ilgilenme, mutfak işleri, ev temizliği, dikiş işleri gibi faaliyetlerle erkeklerin ise fiziksel aktivite, taşıt kullanma gibi dışarıya dönük eylemlerle meşgul oldukları sonucuna ulaşmışlardır.

Araştırmanın dördüncü problem sorusu olan karakterlerin cinsiyete göre dilsel ifadelerinin nasıl şekillendiğine ilişkin sonuçlara bakıldığında eserlerde cinsiyetçi bir dil kullanılmadığı, dilsel ifadelerdeki kadınsılığın toplumsal cinsiyet rolleri ile örtüştüğü, erkek karakterlerin yeni dilsel ifadeler türettiği görülmektedir. Alan yazında çalışmanın sonucuyla örtüşmeyen araştırmalar bulunmaktadır. Yücel Çetin ve Mangır (2020)incelemiş oldukları eserlerde oynak, yolsuz, aşüfte gibi ifadelerle dişil cinsiyeti aşağılayıcı söylemlere yer verildiği bulgusuna ulaşmışlardır. Temellioğlu (2021) ve Sönmez ve Dikmenli (2021) de yaptıkları çalışmalarda kullanılan dilsel ifadelerde cinsiyetçi söylemlerle karşılaştıklarını belirtmişlerdir.

Araştırmanın beşinci problem sorusu olan karakterlerin cinsiyete göre kıyafet ve aksesuar seçiminin resimlerdeki dağılımı incelendiğinde kadın karakterlerin elbise, pantolon, etek ve astronot kıyafeti ile resmedildiği aksesuar olarak çanta, şapka, fular kullandıkları kadın ile özdeşleşen uzun saç bir karakter dışında yer verilmediği

sonucuna ulaşılmıştır. İncelenen eserlere bakıldığında kadın ve erkek karakterlerin sahip olduğu kıyafet ve aksesuarların toplumsal cinsiyet rolleri örtüştüğü fakat kadın karakterlerin saçlarının toplumsal cinsiyet kalıplarının tam tersi şekilde resmedildiği sonucuna ulaşılmıştır. Alan yazında benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Bağçeli Kahraman ve Özdemir (2019) yaptıkları araştırmalarında kadın karakterlerin elbise, kazak ve etek ile temsil edildiği sonucuna ulaşmıştır. Gürşimşek ve Günay (2005) yaptıkları araştırmada kadınların tercih ettikleri aksesuarların eşarp, fular, kolye olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Batmaz (2021) kıyafet seçimlerinde kadın ve erkeklerin toplumsal kalıp yargılar açısından bir fark yaratmadığını tespit etmiştir.

Araştırmanın altıncı problem sorusu olan karakterlerin cinsiyete göre bağdaştırılan nesnelere ve renk seçiminin resimlerdeki dağılımı incelendiğinde kadın ve erkek karakterlerin pembe, yeşil, beyaz, mavi, kırmızı, siyah vb. renklerle ilişkilendirildikleri ve karakterlerde herhangi bir renk ayırımının olmadığı tespit edilmiştir. Renkler ve toplumsal cinsiyet rolleri arasında bir ilişkilendirme bağı kurulamamıştır. Karakterlerle bağdaştırılan nesnelere bakıldığında ise kadın karakterlerden bazılarının alışveriş poşetleri ile ilişkilendirildiği görülmüştür. Kadın karakterler toplumsal cinsiyet algısının getirdiği nesnelere ile resmedilirken erkek karakterlerde bu durumun tersinin söz konusu olduğu görülmektedir. Alan yazında yapılan çalışmalar ile araştırmanın sonuçlarının örtüştüğü görülmektedir. Şeren, Aydoğmuş ve Ateş (2022), Balcı ve Sel (2017), Arslan Özer, Karataş ve Ergün (2019) Kaynak ve Aktaş (2017) incelemiş oldukları eserlerde hem erkek hem de kadın karakterlerin renk konusunda esnek olduklarını, keskin bir ayrımla belirli bir cinsiyete atfedilen bir renk olmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Araştırmanın yedinci problem sorusu olan karakterlerin cinsiyete göre meslek seçiminin resimlerdeki dağılımına bakıldığında Eyvah Babam Şiir Yazıyor! adlı kitapta kadın karakterin roket nesnesi ile ilişkilendirildiği aynı meslek ilişkisinin erkek karakterde ise şiir kağıtları ile kurulduğu görülmüştür. Annemle Uzayda adlı kitapta da benzer durum görülmektedir. Babanın kitap boyunca çocuğu ve ailesi ile resmedilmesi, iç mekânlarda yer alması ve çocuk sorumluluğu toplumsal cinsiyet rollerine ters düşmektedir. Kitapta kadın karakter daha dışa dönük resmedilirken erkek karakterler ise daha içe dönük resmedilmiştir. Neşeli Günler kitabında da balıkçılık yapan baba karakteri resmedilmiştir. Erkek karakterlerin beden gücüne dayalı yaptığı balıkçılık işi toplumsal cinsiyet rolleri ile örtüşmektedir. Paspas Tepemde Kapiş Paçamda adlı kitapta ise kadın ve erkek karakterlere ilişkin bir meslek rolü resmedilmemiştir. Eserlerde ağırlıklı olarak ilişkilendirilen meslek grupları ile toplumsal cinsiyet algısı arasında ters bir bağ olduğu görülmektedir. Çünkü kadın karakterler toplumsal cinsiyet algısının tersine bedensel gücün gerektiği işler yaparken erkek karakterler ise genel olarak bedensel güce ihtiyaç duymadığı bir iş ile resmedilmiştir. Alan yazında yapılan çalışmaların sonucu ile çalışmamızın sonuçları karşılaştırıldığında sonuçların örtüşmediği görülmektedir. Yorgancı (2008), Güran Yiğitbaşı ve Sarıçam (2020), Şen (2019), McCabe (2011), Hamilton (2006) çalışmalarında metin ve görsel içeriklerde ağırlıklı olarak erkek karakterlere yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Turhan, Turhan ve Baş'ın (2020) yaptığı çalışmada erkek ve kadınların ortak mesleklere sahip olduğu alanlar bulunurken bazı meslek gruplarında da ayrıştıklarını görülmüştür. Bu araştırma sonucunda Türk çocuk romanlarında mesleklerin toplumsal cinsiyet rollerine göre işlendiği sonucuna ulaşılmıştır. Yücel Çetin ve Mangır (2020) çalışmalarında cinsiyet rollerinin eşitlikçi bir algı ile 100 Temel Eser'de yer verilmediğini ve erkek cinsiyetinin daha üstün görüldüğü sonucuna ulaşmıştır.

Araştırmanın sekizinci problem sorusu olan karakterlerin cinsiyete göre mekân seçiminin resimlerdeki dağılımına bakıldığında karakterlerin bulunduğu mekânlar ve

mesleklerinin birbiri ile bağlantılı olduğu görülmüştür. Kadın karakterlerin daha çok dış mekânda resmedildiği ve erkek karakterlerin resimlerde genellikle iç mekân ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerinde kadının ağırlıklı olarak iç mekânda erkeğin ise dış mekânda olma kalıbı incelenen eserlerde genel olarak görülmemiştir. Özer, Karataş ve Ergun (2019) araştırmalarında Türkçe ders kitaplarında kullanılan görsellerde kadınların daha çok ev işleri ile resmedildiği sonucuna ulaşmıştır. Yücel Çetin ve Mangır (2020) da çalışmalarında ev ve çocukla ilgili her türlü işlerde kadın cinsiyetin daha ön planda olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Şeren, Aydoğmuş ve Ateş (2022) karakterlerin buldukları mekanlara ilişkin yapmış oldukları tespitlerde kadın ve erkek karakterlerin ortak alanlarda bulunmalarına rağmen erkek karakterlerin daha çok açık alanlarda gösterildiği sonucuna ulaşmıştır. Benzer sonuçlara Bağçeli Kahraman ve Özdemir (2019) Özdemir ve Balcı Karaboğa (2019) Yıldız (2013) da ulaşmıştır. Alan yazında yer alan bu çalışmaların sonuçları ile araştırmanın sonuçlarının örtüşmediği görülmektedir.

Araştırmanın dokuzuncu problem sorusu olan karakterlerin cinsiyete göre sorumluluk ve eylemlerinin resimlerdeki dağılımı incelendiğinde erkek karakterlerin çocuklar ile daha çok mekânsal olarak birlikte resmedildikleri, toplumsal cinsiyet algısında kadın karakterlerin anne ve çocuk sorumluluğu açısından tam tersi konumda resmedildiği bulgusuna ulaşılmıştır. Erkek karakterlerin çocuğun ihtiyaçlarını karşılama ve çocukla ilgilenme rolü ile resmedilmesi toplumsal cinsiyet rollerine ters düşmektedir.

Sonuç olarak Zeyno Kitapları Serisi'nin kadın ve erkek karaktere verilen sorumluluklar, meslekler, kişisel özellikler, dilsel ifadeler ve resimlerde yansıtılma biçimiyle geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini desteklemediği sonucuna ulaşılmıştır. Çocuklar için oluşturulan tüm içeriklerde karakterlerle bağ kuran çocukların kadın ve erkeğe olan bakış açısı, cinsiyet algısı, cinsiyetle ilişkilendirilen nesnelere yönelik öğrenmeleri etkilendiğinden ele alınan çocuk kitaplarının cinsiyetçi söylemden uzak eşit bir yaklaşımla ele alınması gerekmektedir (Çer, 2017).

Kaynaklar

- Anderson, D. A. ve Hamilton, M. (2005). Gender role stereotyping of parents in children's picturebooks: the invisible father. *Sex Roles*, 52(3-4), 145-151.
- Büke, A. (2021). *Eyvah Babam Şiir Yazıyor*. Ankara: Günışığı Kitaplığı.
- Büke, A. (2021). *Annemle Uzayda*. Ankara: Günışığı Kitaplığı.
- Büke, A. (2022). *Neşeligünler*. Ankara: Günışığı Kitaplığı.
- Büke, A. (2021). *Paspas Tepemde Kapiş Paçamda*. Ankara: Günışığı Kitaplığı.
- Batmaz, Ö. (2021). Resimli Çocuk Kitaplarındaki Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Bir Bakış. *Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5 (1), 1-18.
- Bağçeli Kahraman, P. ve Arabacıoğlu, B. (2018). Çocukların Anne-Babalarına Yönelik Algıları ile Anneçocuk etkileşiminin Cinsiyet Rollerini Açısından İncelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2018 Özel Sayısı, 1-16.
- Balcı, E. ve Sel, B. (2017). İlkokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Çocuk Edebiyatı Ürünlerinde Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine İlişkin Bir Araştırma. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 21(3), 723-740.
- Berry, T., ve Wilkins, J. (2017). The gendered portrayal of inanimate characters in children's books. *Journal of Children's Literature*, 43(2), 4-15.

- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a Qualitative research method. *Qualitative research journal*, 9(2), 27-40. s. 27
- Creswell, J. W. (2016). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma Ve Araştırma Deseni*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Crisp, T., ve Hiller, B. (2011). "Is this a boy or a girl?" Rethinking sex-role representation in Caldecott Medal-winning picture books, 1938-2011. *Children's Literature in Education*, 42(3), 196-212
- Çer, E. (2017). Çocuk Edebiyatında Toplumsal Cinsiyetsiz Karakterler: Bir Araştırma Örneği. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 389-408.
- Dilek, A. (2014). 4-6 Yaş Çocuk Öykülerinde Kadın Kahramanların Mesleki Analizi. GİRNE: *Journal Of Qafqaz University- Philology and Pedagogy*. 1. Sayı, 94-102.
- England, D. E., Descartes, L., ve Collier-Meek, M. A. (2011). Gender role portrayal and the Disney princesses. *Sex Roles*, 64(7-8), 555-567
- Erden Salman, Y.T (2019) *Resimli Çocuk Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Olgusunun İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Aydın: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Freedman, J. J. ve Sears, D. O. (1989). Cinsiyet Rollerini. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 22 (2), 687-724.
- Hamilton, M., Anderson, D., Broaddus, M., ve Young, K. (2006). Gender stereotyping and Underrepresentation of Female characters in 200 popular Children's picture books: A twenty-first century update. *Sex Roles*, 55 (11), 57-65.
- Göl, M. (2011) *Çocuk Edebiyatında Cinsiyet Rollerini: Mustafa Ruhi Şirin ve Ayla Çınaroğlu'nun Eserleri*. Yüksek Lisans Tezi. Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güran Yiğitbaşı, K. ve Sarıçam, S. (2020). Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Temsili ve Medya: TRT Çocuk Dergisi Örneği. *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, Sayı/Issue: Online First, 19-45.
- Gürşimşek, I., ve Günay, V. D. (2005). Çocuk Kitaplarında Cinsiyet Rollerinin İşlenişinde Kullanılan Dilsel ve Dildışı Göstergelerin Değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 53-63.
- Kapkıner, E. (2019) *Sevim Ak'ın Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Rollerini Üzerine Bir İnceleme* Yüksek Lisans Tezi. Burdur: Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kaynak, D. ve Aktaş, E. (2017). Okul Öncesi Hikâye ve Masal Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Rollerini. *Ekev Akademi Dergisi*, 21(72), 67-85.
- Kırbaçoğlu-Kılıç, L. ve Eyüp, B. (2011). İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarında Ortaya Çıkan Toplumsal Cinsiyet Rollerini Üzerine Bir İnceleme. *ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 129-148.
- Kılıçoğlu, E. B. (2016). *Ayla Kutlu'nun Çocuk Edebiyatı Ürünlerinde Toplumsal Cinsiyet Rollerini*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Kırklareli: Kırklareli Üniversitesi.
- Kuleli, M. (2021)'. Feminist Okuma Ekseninin Yazın Çevirisine İzdüşümleri: Orhan Pamuk'un Veba Geceleri Örneği'i. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (9), 284-306.

- Martin, C. ve Little, J. (1990). The relation of gender understanding to children's sex-typed preferences and gender stereotypes. *Child Development*, 61(5), 1427-1439.
- McCabe, J., Fairchild E., Grauerholz, L., Pescosolido, B. ve Tope, D. (2011). Patterns of Disparity in Titles and Central Characters. *Gender and Society*, 25 (2), 197-226.
- Özdemir, M. (2010). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (1), 323-343
- Özdemir, E., ve Karaboğa, A. B. (2019). Ortaokul Matematik Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(3), 760-781.
- Özer, D. A., Karataş, Z., ve Ergun, Ö. (2019). Analysis of gender roles in primary school (1st to 4th Grade) Turkish textbooks. *Eurasian Journal of Educational Research*, (79), 1-20.
- Sarıtaş, S. ve Şimşek, M. (2021). Feyza Hepçilingirler'in Çocuklara Yönelik Eserlerinde Toplumsal Cinsiyet Yansımaları. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 14 (34) , 691-707.
- Sever, S. ve Aslan, C. (2012). Çocuk Edebiyatı Yapıtlarında Karakter Çerçevesinin Oluşturulmasında Cinsiyet Rollerinin Sunuluşu. Sedat S. (Ed.), 3. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu içinde (s. 691- 704), Ankara Üniversitesi.
- Sönmez, K. ve Dikmenli, Y. (2021). İlkokul Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Toplumsal Cinsiyet Açısından İncelenmesi. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 10(1), 434-458.
- Şeren, N., Aydoğmuş, M. ve Ateş, S. (2022). Resimli Çocuk Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Rollerini: Okuyan Balık Elektronik Kütüphanesi Örneği. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(3), 2399 - 2440.
- Tanju, Y. D. D. E. H. (2010). Çocuklarda Kitap Okuma Alışkanlığı'na Genel Bir Bakış. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 21 (21), 30-39.
- Tsao, Y. L. (2008). Gender issues in Young children's literature. *Reading Improvement*, 45(3), 108-114.
- Temellioğlu, Ş.H. (2022). Çocuk Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Rollerini. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi.
- Temellioğlu, Ş.H. (2021). Andersen Masallarında Toplumsal Cinsiyet Rollerini. AÇÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, (7)1, 165-178
- Temizyürek, F. (2003). Türkçe Öğretiminde Çocuk Edebiyatının Önemi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 13, 161-67.
- Tunagür, M. (2021). Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti'nde Yer Alan Metinlerin ve Resimlerin Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından İncelenmesi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 4 (2021 Yunus Emre ve Türkçe Yılı Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Özel Sayısı), 35-44.
- Turhan, O., Karaca Turhan, F. ve Baş, B. (2020). Türk Çocuk Edebiyatında Meslekler ve Toplumsal Cinsiyet. *Cukurova University Faculty of Education Journal*, 50 (1), 1-30.
- Vatandaş, C. (2007). *Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı*. Sosyoloji Konferansları, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi.
- Yıldız, M. (2013). İlkokul ve Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Kitapları Görsellerinin Toplumsal Cinsiyet Açısından İncelenmesi. *Religious Studies*, 16(42), 143-165.
- Yorgancı F. (2008). *İlköğretim Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Rollerinin İnşası*. Yüksek Lisans Tezi. Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi.

Yücel Çetin, D. ve Mangır, M. (2020). Çocuk Kitaplarında Cinsiyet Algısının Dile Yansıması. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 9(1), 166-187.